

Mladi za napredek Maribora 2017

34. srečanje

**MED ZAPAHI IN SVOBODO: MENTALNA
DIFERENCIACIJA IN RESOCIALIZACIJA ZAPORNIKOV**

Interdisciplinarno področje (sociologija, psihologija)

Avtor: MILA KOTNIK, LUKA KACJAN
Mentor: TARA SINKOVIČ, BARBARA BEDENIK
Šola: II. GIMNAZIJA MARIBOR

Maribor, februar 2017

Mladi za napredek Maribora 2017

34. srečanje

**MED ZAPAHI IN SVOBODO: MENTALNA
DIFERENCIACIJA IN RESOCIALIZACIJA ZAPORNIKOV**

Interdisciplinarno področje (sociologija, psihologija)

Maribor, februar 2017

POVZETEK

Avtorja sva se tekom raziskovanja osredotočala na spremembo mišljenja zapornikov med prestajanjem zaporne kazni – tu sva se omejila na preučevanje vrednot, poglobila pa sva se tudi v postopek resocializacije zapornikov – kako se počutijo ob vstopu v relativno normalno življenje in če se (v primeru negativnega odziva družbe) počutijo stigmatizirane.

Po teoretičnem raziskovanju sva metodični del raziskovalne naloge ustvarjala s pomočjo ankete, ki so jo rešili rehabilitirani in trenutni zaporniki.

Potrdila sva eno hipotezo, delno potrdila dve, ovrgla pa eno.

Vsebina

POVZETEK	3
ZAHVALA	6
UVOD	7
HIPOTEZE:	8
DEFINICIJA ZAPORA	8
DEFINICIJA ZAPORNIKA	9
NAMEN ZAPORNE KAZNI	9
UPRAVA ZA IZVRŠEVANJE KAZENSKIH SANKCIJ – UIKS	10
Zavod za prestajanje zaporne kazni Dob	11
Zavod za prestajanje zaporne kazni Ljubljana	11
Zavod za prestajanje kazni Koper	12
Zavod za prestajanje zaporne kazni Maribor	12
Zavod za prestajanja mladoletniškega zapora Celje	14
Zavod za prestajanje kazni Ig	14
Prevzgojni dom Radeče	14
OPREDELITEV POSTPENALNE OBRAVNAVE	15
POSTPENALNA OBRAVNAVA V SLOVENIJI	16
Strokovni delavci	18
Pomoč obsojencu ob odpustu	18
Odpust	19
OPREDELITEV SOCIALIZACIJE	20
OPREDELITEV RESOCIALIZACIJE	21
DEFINICIJA STIGME IN OPREDELITEV STIGMATIZACIJE	23
VREDNOTE	24
MUSKOVA KLASIFIKACIJA VREDNOT	25
OPIS INSTRUMENTA	26
POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV	26
STATISTIČNA OBDELAVA	27
	4

ANALIZA REZULTATOV	27
ANALIZA VPRAŠALNIKA 1 (vprašalnik, namenjen trenutnim zapornikom):	27
ANALIZA VPRAŠALNIKA 2 (vprašalnik, namenjen rehabilitiranim zapornikom):	36
INTERPRETACIJA HIPOTEZ	47
KRITIKA NALOGE	50
NOVA VPRAŠANJA	51
PRILOGA 1 – vprašalnik za trenutne zapornike	52
PRILOGA 2 – vprašalnik za rehabilitirane zapornike	56
VIRI	61

ZAHVALA

Za pomoč pri nastanku raziskovalne naloge se avtorja želiva zahvaliti obema mentoricama, profesoricama sociologije in psihologije, ki sta naju vztrajno bodrili in nama strokovno pomagali pri raziskovanju. Rada bi se zahvalila tudi vodji oddelka v Rogozi, gospodu Darku Črešniku, ki je poskrbel, da so respondenti izpolnili ankete. Posebna zahvala gre tudi vsem anketirancem za sodelovanje. Zahvalila bi se tudi Petri Brne iz Društva za forenzično in vojaško psihologiji za pomoč pri iskanju anketirancev. Z nasveti nama je pomagal tudi forenzični psihiater dr. Miran Pustoslemšek.

UVOD

Zapori naj bi obstajali že od prvega tisočletja pred našim štetjem. Biti obsojen na prestajanje kazni za zapahi še vedno velja za skrajno obliko kaznovanja človekovih prekrškov in kriminala splošno. Z vstopom v zapor je obsojenec prisiljen, da se privadi na popolnoma nov, nesvoboden, nenaraven in strogo določen način življenja. Stik z družino je močno omejen ali celo prekinjen, človek postane relativno družbeno izoliran in v večini primerov (če gre za prestajanje večletne zaporne kazni) postane socialno nespreten.

V raziskovalni nalogi sva se avtorja osredotočila na obravnavano temo iz dveh vidikov: sociološkega in psihološkega. Raziskala sva sociološko stališče resocializacije, postpenalne obravnave zapornikov in psihološko stališče mentalne diferenciacije zapornika, kako/če se obsojencem zaradi izoliranosti spremenijo vrednote, če se počutijo stigmatizirane in kakšno vlogo ima/je imel za omenjene zapor.

Pri empiričnem delu najine raziskovalne naloge sva avtorja komunicirala s sedanjimi in bivšimi zaporniki, ugotavljala, če so slovenski rehabilitirani zaporniki deležni kakršnekoli postpenalne obravnave, če so se tekom bivanja v zaporu spremenile njihove vrednote, če so ob prihodu med domače in družbo sploh bili stigmatizirani. Zaporniki so reševali dva različna vprašalnika – prvi je namenjen trenutnim zapornikom, drugi pa rehabilitiranim. Za ogrodje klasifikacij vrednot sva uporabila lestvico vredno dr. Janeka Museka.

HIPOTEZE:

H1: Zapornikove vrednote se razlikujejo pred prestajanjem kazni, med prestajanjem kazni in po prestani kazni.

H2: Formalni nadzor nad zaporniki v postpenalni obravnavi je slab oz. ga sploh ni (Model postpenalne obravnave, 2012).

H3: Bivši oz. rehabilitirani zaporniki so socialno nesprejeti in stigmatizirani (Deželak, 2002).

H4: Življenje v zaporu prestopnikom v veliki večini pomeni pozitivno izkušnjo (Terbovšek, 2009).

DEFINICIJA ZAPORA

Zapor je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika definiran kot prisilno bivanje v kakem zaprtem prostoru – navadno za kazen (SSKJ).

Zapor lahko definiramo kot mesto osamitve in institucijo za izvrševanje kazni. Opredelimo ga kot vrsto totalne institucije, katere značilnost je, da se vse aktivnosti nahajajo znotraj nje in da je ločen od zunanjega sveta (Goffman, 1957, str. 2).

V zaporu se nahajajo ljudje, ki so storili odklonska oz. kriminalna dejanja znotraj družbe in so bili za to kaznovani (Žišt, 2008, str. 24).

Zapor je istočasno totalna organizacija in družbena institucija, katere primarni namen je kaznovati ljudi, ki so kršili formalne družbene norme oz. so storili kriminalno dejanje. (prav tam).

DEFINICIJA ZAPORNIKA

Zapornika opredeljujemo kot osebo, ki je obsojena ter ji je odvzeta prostost in prestaja kazen v zaporu. Slovenska zakonodaja opredeljuje to osebo kot obsojenca (Žišt, 2008, str. 24).

Tisti, ki so storili kaznivo dejanje se imenujejo kriminalci. Foucault (1984, str. 9) pravi, da je kriminalec tisti, ki prekine družbeni dogovor od časa do časa, kadar ga v to sili nuja ali želja, kadar ga na to navede osebni interes, kadar v trenutku nasilja ali zaslepljenosti da prednost svojim interesom pred vsem drugim, pa čeprav mu zdrava pamet pove, da to ni razumno.

NAMEN ZAPORNE KAZNI

Namen ni v mučenju in trpinčenju zločincev, temveč preprečiti krivcu delati novo škodo in odvratanje drugih od podobnih dejanj. Kazni sorazmerne z zločinom naredijo učinkovitejši in trajnejši vtis na duha ljudi, krivcu pa povzročijo manj telesnih bolečin (Beccaria, 2002, str. 56).

Od kazni zapora pričakujemo, da bo prispevala k zmanjševanju in preprečevanju kriminalitete. Kazen zapora je središče pozornosti kazenskega prava, kriminologije in penologije, saj je zagrožena za največ kaznivih dejanj, je najbolj uporabljena sankcija in najbolj prizadene obsojenca in njegovo družino (Brinc, 1985, str. 16-27).

Že najstarejši pisani zgodovinski viri pričajo o obrambi družbe pred kriminalnimi dejanji in odzivih nanje. V praskupnosti so posameznika, ki je prekršil pomembna pravila za obstoj in sožitje, izgnali. Telesna in smrtna kazen sta bili v zgodovini prisotni od praskupnosti pa do razvoja demokratičnih držav (takrat se je sistem kaznovanja bistveno spremenil). Šele 20. stoletje je prineslo prve poskuse preprečevanja kriminalitete na nerepresivne načine. Nekoč poglavitni nameni kazni, kot so nasilje, osamitev in povzročanje trpljenja, se umikajo novim ciljem in sicer ideji o poboljševanju in resocializaciji storilcev kaznivih dejanj (Bavcon idr., 2009, str. 23).

Z nadaljnjim razvojem pravne države kaznovanje poteka predvsem z odvzemom človekove osnovne pravice – biti svoboden. Predvsem se poudarja preventivnost kazni in njihov pomen na obravnavo zapornikov po prestani kazni. Ker pa se v praksi niso pokazali rezultati, je postalo prepričanje o prevladi negativnih učinkov kazni nad pozitivnimi vedno večje. Zaradi tega se zaporno kazen določa zelo previdno. (prav tam, str. 24).

Po mnenju Brinca (1990, str. 23-28) je temeljno vprašanje, kaj se sploh pričakuje od kaznovanja in izvrševanja kazni. Dovolj očitno je, da nobena kazenska sankcija in obravnava ne moreta odpraviti vseh prihodnjih situacij in položajev, ki lahko človeka ponovno privedejo na kriminalna pota. Kazen tako v nobenem primeru ne zagotavlja, da obsojenec ne bo povratnik.

Zaporna kazen kljub temu ljudi odvrča od kriminalitete, saj vsebuje element zastraševanja. Meško (2002, str. 15) meni, da zastraševalni učinek kazenskih sankcij temelji na treh dejavnikih: zagroženi kazni, zanesljivosti in hitrosti izvrševanja kazni.

Zaporna kazen je le možnost, da se obsojenec lahko poboljša, če pa se bo ta možnost uresničila, je odvisno tako od obsojenca kot od zavoda ter odnosov med obsojenci in delavci (Brinc, 1984, str. 76).

UPRAVA ZA IZVRŠEVANJE KAZENSKIH SANKCIJ – UIKS

V začetku julija 1995 so se kazensko poboljševalni domovi in zapori preimenovali v zavode za prestajanje kazni zapora (Debeljak, 2005, str. 12).

Nad slovenskimi zapori bdi organ Ministrstva za pravosodje, imenovan Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij oz. UIKS. Razdeljen je na devet sektorjev: sektor za splošne, pravne in ekonomske zadeve, sektor za obravnavo, Zavod za prestajanje kazni Dob s polodprtim oddelkom Slovenska vas in odprtim oddelkom Puščava, Zavod za prestajanje kazni Ig, Celje, Koper z oddelkom Nova Gorica, Ljubljana z oddelkom Novo mesto in odprtim oddelkom Ig, Zavod za prestajanje kazni Maribor z oddelkom Murska Sobota in odprtim oddelkom Rogoza ter Prevzgojni dom Radeče (Žišt, 2008, str. 28,29).

Zavodi so bili do ustanovitve UIKS organi v sestavi Ministrstva za pravosodje. Zagotovljena je določena mera samostojnosti zavodov, ki je nujna za uspešno vodenje kazensko poboljševalnih institucij (usposabljanje kadrov za potrebe izvrševanja kazenskih sankcij, uveljavljanje pravic in obveznosti oseb, ki jim je odvzeta prostost, postpenalna obravnava). Trenutno imamo v Sloveniji šest centralnih kazenskih zavodov in prevzgojni dom Radeče. Skupaj se nahajajo na 14 različnih lokacijah (prav tam).

Zavod za prestajanje zaporne kazni Dob

Največji slovenski zapor je Dob pri Mirni. V njem so zaprti polnoletni obsojenci, ki prestajajo zaporno kazen daljšo od leta in pol ter vsi mlajši polnoletniki, ki prestajajo zaporno kazen daljšo od petih let. V njem so tudi obsojenci, obsojeni na najvišjo možno zaporno kazen v Sloveniji, 30 let zopora.

Nahaja se pri naselju Slovenska vas. Gradnjo zopora so končali leta 1963. Do danes je bil večkrat obnovljen in razširjen, zadnja večja obnova pa je bila leta 2011 (Žišt, 2008, str. 34-38). Skupna kapaciteta je sedaj 449 oseb (UIKS, 2015, str.7).

Zapor je razdeljen na šest oddelkov (prav tam).

Zavod za prestajanje zaporne kazni Ljubljana

Zavod za prestajanje kazni Ljubljana izvaja pripor in zapor za sodni okrožji Ljubljana in Kranj. Nahaja se na Povšetovi ulici 5 v Ljubljani. Njegova kapaciteta je 135 obsojencev (UIKS, 2015, str. 9).

V upravo ljubljanskega zavoda spadata tudi zaprti oddelek Novo mesto (sprejme 35 ljudi) in odprti oddelek Ig (sprejme 27 ljudi). V zaporu so obsojenci, ki prestajajo zaporno kazen do enega leta in pol (prav tako mlajši polnoletni zaporniki) ter obsojenci iz sodnih okrožij Kranj, Krško in Novo mesto, ki so obsojeni na zaporno kazen nad šest mesecev in manj kot leto in pol (Žišt, 2008, str. 39).

Zavod za prestajanje kazni Koper

Zavod za prestajanje kazni Koper je trenutno najnovejši zapor v Sloveniji. Delovati je začel januarja 2004. V zaporu kazen prestajajo zaporniki, obsojeni na zaporno kazen do leta in pol in mlajši polnoletniki, obsojeni na zaporno kazen do enega leta z območja sodnega okrožja Koper in Nova Gorica.

Izgradnja novega zapora je izjemno izboljšala kvaliteto bivanja. V novem zaporu so se prav tako izboljšali delovni pogoji za zaposlene (Žišt, 2008, str. 42-44).

Zavod za prestajanje zaporne kazni Maribor

Mariborski zapor se nahaja na Vošnjakovi ulici v središču Maribora. Stavba je stara več kot sto let, bila je že večkrat obnovljena. V tej stavbi so bili obsojenci, ki so storili zločine med II. svetovno vojno, leta 1996 pa je bil formalno ustanovljen Kazensko poboljševalni dom Maribor. Mariborski zapor ima kapaciteto 146 obsojencev. K zaporu spadata še odprti oddelek Rogoza (sprejme 36 obsojencev) ter oddelek Murska Sobota (sprejme 34 oseb). V zaporu je zaprti in polodprti oddelek ter odprti oddelek Rogoza.

V mariborskem zaporu se izvaja pripor, zaporna kazen in zaporna kazen, izrečena v postopku o prekršku. V zaporu prestajajo kazen obsojenci z območij sodnih okrožij Maribor, Celje in Murske Sobote, v kolikor so obsojeni na zaporno kazen daljšo od šestih mesecev, mlajši polnoletniki (do 23. leta), obsojeni na zaporno kazen do enega leta ter ženske, obsojene na zaporno kazen do dveh mesecev (Žišt, 2008, str. 45, 46).

ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA MARIBOR

Kategorije zaprtih oseb: obsojenci, priporniki
Prostorska zmogljivost: 146 oseb

ZPKZ Maribor, ODPRTI ODDELEK ROGOZA

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci
Prostorska zmogljivost: 36 oseb

ZPKZ Maribor, ODDELEK MURSKA SOBOTA

Kategorije zaprtih oseb: obsojenci, priporniki
Prostorska zmogljivost: 34 oseb

(UIKS, 2015, str. 8,9)

Zavod za prestajanja mladoletniškega zavora Celje

Zavod za prestajanje zaporne kazni, na katero so obsojene mladoletne osebe, se nahaja v stavbi nekdanjih avstroogrskih zaporov v Celju. V zaporu so priprte osebe s sodnega okrožja Celje, v njem pa so zaprti mladoletniki (16-18 let) z območja celotne Slovenije, ki so obsojeni na zapor od šest mesecev do deset let. Zaprti so tudi mlajši polnoletniki (do 23. leta starosti), obsojeni na zaporno kazen od enega leta do pet let. Prostorska zmogljivost zavora je 96 obsojencev. Velik poudarek je na postpenalni obravnavi obsojencev (Žišt, 2008, str. 47,48).

Zavod za prestajanje kazni Ig

Kazenski zavod Ig je edini zavod v Republiki Sloveniji, ki je namenjen izključno ženskam. Nahaja se na Igu pri Ljubljani, v stavbi, stari več sto let. Ima tri oddelke: zaprti, polodprti in odprti oddelek.

V iškem zaporu prestajajo kazen obsojenke, pripornice, ženske, obsojene na zapor v postopku o prekršku in mladoletnice, obsojene na mladoletniški zapor (Šmid, 2013, str. 17). Kapaciteta zavora je 86 oseb (UIKS, 2015, str. 8).

Prevzgojni dom Radeče

Prevzgojni dom Radeče je največji prevzgojni dom v Republiki Sloveniji. Vzgojno-poboljševalni dom za mladino je bil zgrajen že leta 1951 (Rovan, 2015).

V njem so zaprti mladoletniki in mladoletnice, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom. Prostorska zmogljivost zavora je 47 oseb (UIKS, 2015, str. 11).

OPREDELITEV POSTPENALNE OBRAVNAVE

V socialno penološki terminologiji se del obravnave, ki se nudi obsojencu med prestajanjem kazni in po prestani kazni, imenuje postpenalna pomoč oziroma postpenalna obravnava (Klančar, 1993, str. 21).

Postpenalna pomoč zajema predvsem pomoč pri iskanju začasne nastanitve, pomoč pri zagotovitvi potrebnega zdravljenja, ureditvi novega okolja, v katerem bo nekdanji obsojenec živel, pomoč pri urejanju družinskih zadev, pomoč pri iskanju zaposlitve in strokovnem usposabljanju ter materialno pomoč za najnujnejše potrebe (prehrana) (Bavcon idr., 2009, str. 444).

Postpenalna obravnava je namenjena zagotavljanju osnovne (bivanjske) blaginje in zagotavljanju oz. omogočanju zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb (stanovanjska problematika, zaposlitev, ustrezna izobrazba) kot restrukturiranju osebnosti in odnosov v družbenem okolju posameznika z namenom doseganja subjektivne blaginje (Model postpenalne obravnave, str. 44-48).

Osnovni cilj postpenalne pomoči je pripraviti, omogočiti in olajšati odpuščenim obsojencem vključitev v družbo. Da bi se preprečilo povratništvo, so nujne tudi notranje in zunanje spremembe osebnosti. Na ta način oseba na prostosti lažje funkcionira. Pri tem je pomembna lastna pripravljenost osebe in zunanji pogoji za življenje (Brinc, 2007, str. 33-35).

Po mnenju Wormitha (2007, str. 879-892) faktorji, s katerimi lahko povečamo uspešen vstop v skupnost in zmanjšamo stopnjo povratništva, vključujejo: previdno načrtovane in empirično utemeljene procese z ugotovljeno stopnjo tveganja ob vstopu v zavod; nenehno opazovanje obsojencev z duševnimi težavami; izobraževanja s poudarkom na poboljšanju in iskanju povezav s skupnostjo; učenje sposobnosti za pridobitev določenih profesij in zaposlitve; učenje delovnih navad in načrtovanje aktivnosti po odpustu iz zapora.

POSTPENALNA OBRAVNAVA V SLOVENIJI

V Sloveniji so glede na veljavno zakonodajo za pomoč ljudem po prestani kazni pristojni centri za socialno delo, ki tudi sicer v Sloveniji opravljajo večino nalog, ki jih v drugih državah opravljajo probacijske službe, ni pa samostojne službe, ki bi povezovala vse službe, ki opravljajo naloge na tem področju. Republika Slovenija zato negativno odstopa od drugih evropskih držav po organiziranosti izvrševanja skupnostnih sankcij in ukrepov – alternativnih sankcij, saj kot skoraj edina država članica EU nima organizirane enovite probacijske službe, kot jo poznajo drugod po Evropi. Trenutno nekatere dejavnosti in ukrepe izvajajo tudi državni tožilci, centri za socialno delo in zavodi za prestajanje kazni zapora. Izvajanje hišnega zapora, s katerim se lahko nadomesti izvrševanje kazni zapora do devetih mesecev, pa nadzira sodišče preko policije. Tako se tudi sodišče in policija pojavljata kot organa, ki opravljata probacijske dejavnosti. V sled nesistemske ureditve povezovanja vseh služb v praksi težko govorimo o usklajenem delovanju pristojnih centrov za socialno delo, zavoda za zaposlovanje, upravnih organov za stanovanjske zadeve ter javnih zavodov s področja zdravstva in izobraževanja, društev, dobrodelnih organizacij, organizacij za samopomoč in drugih organizacij civilne družbe, ki bi sinhrono sodelovali pri izdelavi in izvajanju programa individualnega tretmaja obsojenca in ga usposobili ter mu zagotovili vso potrebno pomoč za normalno življenje na prostosti (Model postpenalne obravnave, str. 5,6).

Probacija pomeni celovito obravnavo obsojene osebe od uvedbe kazenskega postopka, med časom trajanja zaporne kazni in tudi po tem, ko je (predčasno) izpuščena na prostost, znotraj ene institucije, ti. probacijske službe (prav tam, 4).

Potek probacije je določen v zakonodaji.

107. člen Pravilnika o izvrševanju kazni zapora določa (Uradni list RS, št. 102/00, 127/06, 112/07, 62/08, 76/08 – ZIKS-1C, 19/09, 86/09, 109/12 – ZIKS-1E, 51/13 in 42/16):

Zavod predlaga pristojnemu centru za socialno delo, da določi obsojencu svetovalca iz 101. člena zakona:

- če obsojenec sam zaprosi za določitev svetovalca in če strokovna skupina oceni, da bi svetovalec pripomogel k uspešni izvedbi osebnega načrta;
- če strokovna skupina oceni, da se obsojenec ne bo znal ali mogel po odpustu s prestajanja kazni na prostosti vključiti v normalno življenje in delo;
- če strokovna skupina oceni, da osebni načrt ob odpustu obsojenca iz zavoda še ne bo oziroma ni bil zaključen;
- če je obsojencu potrebna pomoč pri nadaljevanju splošnega in poklicnega izobraževanja;
- če je potrebna sprememba obsojenčevega okolja;
- če obsojenec nima urejenih osnovnih življenjskih pogojev, zlasti če nima stanovanja ali zaposlitve;
- če je bil obsojencu izrečen varnostni ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja ali obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov.

Zavod pošlje pristojnemu centru za socialno delo predlog iz prejšnjega odstavka, ko je podan eden izmed navedenih razlogov, najkasneje pa en mesec pred odpustom obsojenca s prestajanja kazni.

Če gre za zaščiteno osebo zavod pošlje pristojnemu centru za socialno delo predlog iz prvega odstavka tega člena le, če s tem soglaša enota (Uradni list RS, 2016).

V prihodnje Slovenijo čaka vzpostavitev probacijske službe, ki bo skrbela za izvrševanje kazenskih sankcij, ki se izvršujejo v skupnosti. Podatki kažejo, da je bilo kar 80 odstotkov na novo sprejetih obsojencev v slovenske zapore obsojenih na kazen do dveh let zapora in da jih je približno tretjina kazen nastopila iz prostosti. Alternativne kazni bi lahko pogosteje nadomestile zaporno kazen, saj pri številnih obsojencih za njihovo izrekanje ni posebnih varnostnih zadržkov, hkrati pa bi to pomenilo pomembno prostorsko

razbremenitev za zapore in finančno razbremenitev za državni proračun (Strategija pravosodje 2020, 2012, str. 28).

Strokovni delavci

To so pedagogi, psihologi, socialni delavci, vzgojitelji, učitelji, učitelji praktičnega pouka, delovni terapevti, strokovni delavci za obravnavo odvisnosti in zdravstveno osebje. Skrbijo za takšno organizacijo življenja in dela v zavodu, ki pospešuje vključitev obsojenca v normalno življenje na prostosti po prestani kazni. Na podlagi razgovora obsojenca s strokovnimi delavci se pripravi osebni načrt (UIKS-Priročnik, 2013, str. 4).

Pomoč obsojencu ob odpustu

Zavodi obsojencu nudijo med prestajanjem kazni pomoč, vodenje in urejanje pri načrtovanju socialnega vključevanja po odpustu po osebni načrtu – vključevanje v individualne, skupinske in skupnostne programe, ki se izvajajo v zavodu in izven njega ter v življenjskem okolju. Poleg obsojenca in delavcev zavoda pri načrtovanju sodelujejo še centri za socialno delo, zavodi za zaposlovanje, nastanitvene organizacije ter javni zavodi s področja zdravstva in izobraževanja, razen če obsojenec to odkloni. Pomoč obsojencu nudijo tudi društva, dobrodelne organizacije in druge organizacije civilne družbe. Obsojenec se lahko v skladu z osebnim načrtom šest mesecev pred odpustom vključi v program aktivnega iskanja zaposlitve pri zavodu za zaposlovanje in sklene delovno razmerje. Obsojenec se lahko prijavi v evidenco brezposelnih oseb na območni službi zavoda, ki je pristojna po kraju njegovega stalnega prebivališča, po sedežu zadnjega delodajalca ali na območni službi zavoda za prestajanje kazni zapora. Pri prijavi je obvezen spremljati dopis zavoda in fotokopija osebnega načrta (UIKS-Priročnik, 2013, str. 12).

Obsojencu, ki brez svoje krivde nima sredstev, zavod nudi nujno potrebno obleko in obutev ter enkratno denarno pomoč, ki jo za denarni dodatek določajo predpisi na področju socialnega varstva. Obsojenec ni upravičen do enkratne denarne pomoči, če odkloni ponujeno delo v zavodu, če neredno prihaja na delo in neupravičeno izostaja iz dela, če negospodarno ravna z večjimi zneski denarja na svojem depozitu, če je prejemnik denarne

pomoči centra za socialno ali bo to prejel ob odpustu in tujci brez stalnega prebivališča v Republiki Sloveniji (prav tam, str. 13).

Odpust

V času pred odpustom je celotna obravnava osredotočena na konkretne priprave na odpust: zaposlitev, nastanitev, urejanje materialnih razmer in pripravo ožjega domačega okolja na vrnitev obsojenca ali mladoletnika. Pogosto želje in pričakovanja obsojencev in mladoletnikov niso v skladu z možnostmi, postopke pa večkrat otežuje tudi njihov protisloven odnos do prostosti, posebno pri daljših kaznih.

Poodpustna faza poteka v obsojenčevem življenjskem okolju, kjer organi pravosodja nimajo nobene pristojnosti več. Problem v tej fazi je, da centri za pomoč dostikrat ne vedo, da je bil obsojenec odpuščen s prestajanja kazni. Zavod o odpustu določenega obsojenca obvesti pristojni center, če se obsojenec s tem strinja. Če obsojenec tega soglasja ne podpiše, potem zavodi podatka o odpustu ne smejo posredovati centru (Bednjički, 2012, str. 32).

Od skupno 1774 odpuščenih je do meseca avgusta 2015 oziroma do spremembe Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij, 84 obsojencev oziroma 4,7 % vseh odpuščenih obsojencev prejelo denarno pomoč ob odpustu s strani zavodov. Z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je zaradi spremembe zakonodaje bil dogovorjen protokol o izredni denarni pomoči obsojencev ob odpustu. Izredno denarno socialno pomoč ob odpustu s strani Centrov za socialno delo je prejelo 114 obsojencev oziroma 6,4 % odpuščenih obsojencev in mladoletnikov. Po odpustu je bilo po nadaljnjo pomoč na centre za socialno delo napotenih 640 (36 %) odpuščenih obsojencev (UIKS, 2015, str. 50).

OPREDELITEV SOCIALIZACIJE

Socializacija je proces, s katerim se posameznik usklajuje z družbo, v katero je rojen. Je temeljni družbeni proces, med katerim mora posameznik interiorizirati družbeni svet in kulturo družbe, in je proces, v katerem se izoblikuje posameznikova osebnost kot individualnost (Južnič, 1989, str. 22). Skozi proces socializacije, ki je neposredno odvisen od družbe in kulture, v katero je posameznik rojen, se torej vsak posameznik oblikuje kot človek, kot osebnost. Proces posameznikovega učlovečenja je družbeno in kulturno določen. Ta pogojenost je za vsakega posameznika ključnega pomena – vsaka družba in kultura namreč posameznika oblikujeta po lastnih kulturnih standardih. V socializaciji posameznik v interakciji z družbo tako prisvaja kulturo te družbe ter na ta način postaja njen član. Družba preko svoje kulture vpliva na posameznika (Godina 1983, str. 223). V procesu socializacije gre za včlenitev posameznika v družbeno okolje, njegovo 'podružabljenje', torej za vpeljevanje posameznika v objektivni svet človeške družbe in njenih delov (Južnič 1989, str. 25).

Socializacija je vseživljenjski proces, v katerem se ljudje v interakcijah z drugimi ljudmi – pomembnimi Drugimi, kot jih označujeta sociologa Peter Berger in Thomas Luckmann:

- Prilagajamo družbi, v katero smo se rodili, se vključujemo vanjo in sprejemamo njeno kulturo (vrednote, norme, prepričanja, vzorce vedenja itd.).

Pomemben vidik socializacije je prav ponotranjenje (interiorizacija) družbenih vrednot in norm. To pomeni, da posamezniki in posameznice v procesu socializacije vsaj nekatere vrednote in norme sprejmemo kot svoja osebna načela, po katerih se ravnamo. Ta delujejo kot notranji usmerjevalci vedenja oziroma kot neke vrste notranji cenzorji. Ponotranjenih vrednot in norm tako ne doživljamo kot nekaj tujega in vsiljenega. S tem se že sami izogibamo vedenju, ki je v določeni družbi in kulturi nezaželeno in neprimerno.

- Naučimo prevzemati in opravljati (igrati) vloge, značilne za to družbo.

Naše vsakdanje družbeno življenje, naše misli, občutenja, dejanja, odločitve itd. so rezultat zapletene prepletenosti delovanja družbenih sil in naših posebnih (individualnih) osebnostnih značilnosti. Če hočemo razumeti posameznika ali pa družbo, moramo, kot je dejal ameriški sociolog Cecil Wright Mills, razumeti oboje. Po drugi strani je socializacija

tudi eden temeljnih procesov, s katerim in prek katerega se družba obnavlja (reproducira). Vsaka družba mora poskrbeti za to, da bodo ravnanje posameznikov in posameznic, njihove vrednote, cilji, potrebe, znanja, spretnosti, veščine itd. ustrezali potrebam družbe kot celote. Posamezniki in posameznice morajo ponotranjiti vsaj nekatere družbene norme in vrednote. Socializacija omogoča, da se večina ljudi večinoma obnaša na družbeno sprejemljiv in predvidljiv način (Počkar, Popit, Andolšek, Barle Lakota, 2009, str. 47).

OPREDELITEV RESOCIALIZACIJE

Resocializacija ali ponovna socializacija pa po drugi strani (v nasprotju s socializacijo, ki jo označuje kontinuiteta) pomeni zamenjavo. Resocializacija je ponovna socializacija v drugi družbeno-kulturni sistem, ki posamezniku ni matičen, oziroma v kulturo, v katero posameznik ni bil rojen. Pomeni zamenjavo prejšnjih programov, vrednotnega sistema, opustitev prejšnje kulture in celotnega prejšnjega učenja. Torej, kakršnokoli usklajevanje in prilagajanje na družbeno-kulturni sistem, v katerega se je posameznik rodil in v njem živi, je proces socializacije – gre za nadgrajevanje, diferenciranje in konkretiziranje obstoječega, naučenega v primarni socializaciji. V kolikor pa iz okolja prihajajo pritiski po spremembi vsebine socializacije (po spremembi in zamenjavi vrednotnega sistema, nadomestitvi kulturnih elementov oziroma po opustitvi prejšnje kulture in prej naučenega), pa govorimo o resocializacijskih pritiskih. V procesu resocializacije gre namreč za spremembo, za nadomestitev oziroma zamenjavo niza vrednotnih orientacij z drugim nizom, oziroma za spremembo/zamenjavo posameznikovega vrednotnega sistema (McHugh 1966, str. 356).

RESOCIALIZACIJA V ZAPORU

Knežević meni, da ima resocializacija v zaporu dve funkciji; ena predstavlja uspešnost zapora, če je uspešna resocializacija in je v vlogi zaščite države pred storilci kaznivih dejanj, ki so na prestajanju zaporne kazni, druga pa je, da je resocializacija usmerjena k človeku in posledicam, ki mu jih prinese prestajanje zaporne kazni. Pri deprivacijskem modelu kazenskega zavoda prihaja do različnih prikrajšanj za obsojence v času sojenja in izvrševanja zaporne kazni (prikrajšanje za avtonomijo, spolne odnose, za občutek varnosti, za materialne dobrine in drugo). Zaradi teh prikrajšanj se obsojenci zatekajo v obsojensko subkulturo, ki je zato le posledica razmer, ki vladajo v totalni ustanovi. Resocializacijska prizadevanja so v totalnih ustanovah obsojena na neuspeh, saj je obsojenski kodeks močnejši od prizadevanja strokovnih delavcev v njem. Obravnava zato teži k odpravljanju posledic obsojenske subkulture, ukvarja se z vedenjem obsojencev v kazenskem zavodu, z ustvarjanjem relativnega miru, discipline ter sožitja med delavci in obsojenci.

Novejši model kazenskega zavoda je importacijski model, ki obsojenske subkulture ne prikazuje več le kot posledico življenjskih razmer v zaporu, temveč kot rezultat stališč in vrednot, ki jih obsojenci prinesejo s seboj v kazenskih zavod. Po tem modelu je obsojenska subkultura v kazenskem zavodu le nadaljevanje subkulture, v kateri so obsojenci živeli pred nastopom kazni. Obsojenec je odtujen že, ko pride v zavod, saj je kaznivo dejanje le znak njegove odtujenosti od družbe, družine, družbenih vrednot in norm. Kazenski zavod pa lahko to odtujenost poveča ali zmanjša, odvisno od organizacije zavoda.

Zapor je bolj ali manj nevtrarno okolje, slab ali dober pa je zaradi slabih ali dobrih obsojencev, ki prihajajo v kazenskih zavod. Obsojenci se prav zaradi odtujevanja v zavodu vključujejo v obsojenski protidružbeni subkulturni sistem. Bistvo odtujitve je namreč občutek nemoči obsojenca, da bi lahko karkoli spremenil s svojo telesno ali duševno močjo med prestajanjem kazni, saj je v vsem odvisen od uslužbencev zavoda. Na obsojenčev občutek odtujenosti poleg zaporskih razmer (deprivacijski model) vplivajo še zunajzaprorske razmere (importacijski model), predzaprorske izkušnje, prejšnje prestajanje kazni, če je že bil zaprt, kriminalna kariera, povezave z osebami na prostosti, občutek pripadnosti ljudem, ki ga čakajo zunaj zidov, pričakovanja po prestani kazni, socialno-ekonomski položaj in dolžina njegove kazni. Raziskave so pokazale, da je občutek

odtujenosti in nemoči obsojenca bolj odvisen od zunaj zaporskih okoliščin kot od tistih v zavodu, kjer prestaja kazen. (Knežević, 1990, str. 283-303).

Za zapornike (in tudi njihove najbližje) sta poleg življenja v zaporu kritični predvsem dve točki: prehod s prostosti v zapor in vrnitev na prostost. Tukaj bi morale ukrepati posebne službe, ki bi jim nudile pomoč pri vzpostavljanju novega/drugačnega/ponovnega načina življenja, saj naj bi bil namen poboljševalnih sistemov poboljšanje zapornika, njegova readaptacija in resocializacija (Brinc, 1976, str. 91).

V času odvzema svobode je obsojencem namen nuditi vzpostavitev, krepitev in/ali vzdrževanje socialnih mrež, ki mu bodo po prestani kazni nudile »mehkejšo« in boljšo vključitev v družbo (Stegu, 2006, str. 11).

DEFINICIJA STIGME IN OPREDELITEV STIGMATIZACIJE

Beseda sama danes pomeni znamenje sramote. Torej nekaj, kar označuje človeka, da je zaradi določene svoje lastnosti drugačen, slabši od drugih in zato vreden zaničevanja in izrinjanja iz centra družbenega dogajanja. Pomen besede izvira iz daljne preteklosti, ko so oblastniki sužnjem in kriminalcem v kožo vžigali znamenja, da so jih tako označili in napravili prepoznavne drugim ljudem. V srednjem veku je stigma pomenila tudi telesne posebnosti, znamenja tistih žensk, ki so jih obtožili čarovništva (Bon, 2007, Destigmatizacija duševnih motenj).

Stigmo danes razumemo kot produkt družbenega označevanja in ne kot realno lastnost prizadetega posameznika. Predstavlja eno največjih ovir, s katero se srečujejo duševni bolniki in tisti, ki jim želijo pomagati. Spremljajo jo občutki krivde in sramu, ali pa popolno zanikanje težav, zaradi katerih ljudje težko iščejo pomoč, ali pa sploh težko sprejmejo razlago, da so njihovi simptomi in težave posledica duševne motnje (Bon, 2007, Destigmatizacija duševnih motenj).

Izraz stigma izvira iz grščine in pomeni zaznamovanje, označenost, oznako. V antični Grčiji so ga uporabljali za osebe, ki jih je okolica imela za drugačne (npr. kriminalce, sužnje). Po telesu so jih označili z urezninami ali ožganinami, s tem so bili označeni kot

pokvarjeni in moralno oporečni. Označenih oseb naj bi se zlasti na javnih prostorih ljudje izogibali. Kasneje se je izraz pričel uporabljati tudi za fizične ali psihične značilnosti ljudi, ki jih je družba opredelila kot sramotne in diskreditirajoče (Goffman, 1963, str. 12).

Kategorizacija stigem kanadskega sociologa Ervinga Goffmana

Goffman se je med drugim ukvarjal s koreliranjem identitete s stigmo in slednje tudi kategoriziral (Goffman, 1964, Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity):

- telesne poškodbe oz. telesni hendikep
- karakterne hibe (šibka volja, dominantnost, pasivnost, rigidnost, nepoštenost...)
- stigma zaradi etnične, rasne, religiozne in druge pripadnosti

VREDNOTE

Vrednote so pomemben del človekove motivacije in vse človekove osebnosti, prav tako pa imajo tudi same svoj osebnostni značaj. V njih se odražajo sestavine človekovega spoznavnega, čustvenega in motivnega delovanja (Musek, 1993, str. 8). Kot pravi Musek (prav tam), se v vrednotah zrcali vse, kar človeku resnično nekaj pomeni, nazadnje seveda tisto, kar mu je najbolj vredno, dragoceno in sveto. Vsi ljudje cenimo in vrednotimo različne stvari in različni pojavi imajo za nas različno vrednost, privlačnost, so bolj ali manj zaželeni. To velja tako za konkretne stvari, kot tudi za abstraktne kategorije, kot so na primer svoboda, resnica, zdravje.. Pojmom, ki se nanašajo na stvari in kategorije, ki jih visoko vrednotimo in h katerim si prizadevamo, pravimo vrednote (prav tam, str. 10).

Vrednota je torej cenjena in ocenjevano. In potemtakem vrednot samih po sebi ni, temveč obstajajo vrednote vedno le v odnosu do nas samih. Človek si sam postavlja vrednote in je zato tudi sam odgovoren zanje. Od človekovega gledišča pa je odvisno, kaj bo zanj vredno in kakšne vrednote si bo izbral. Pri tem je pomembno, da gledamo na človeka kot na družbeno bitje in ne na človeka kot goli, abstraktni individuum (Hribar, 1970, str. 9).

Vrednote se lahko tudi nanašajo na predstavo o vedenju, ki omogoča doseganje zaželenega (instrumentalne vrednote, kot sta poštenost, pogum) (Lamovec, 1994, str. 15).

Za zapornike (in tudi njihove najbližje) sta poleg življenja v zaporu kritični predvsem dve

točki: prehod s prostosti v zapor in vrnitev na prostost. Tukaj bi morale ukrepati posebne službe, ki bi jim nudile pomoč pri vzpostavljanju novega/drugačnega/ponovnega načina življenja, saj naj bi bil namen poboljševalnih sistemov poboljšanje zapornika, njegova readaptacija in resocializacija (Brinc, 1976, str. 91).

Vrednote se v življenju posameznega človeka, tj. na individualni ravni, spreminjajo z dozorevanjem in z novimi življenjskimi izkušnjami. Ob hudih življenjskih izkušnjah lahko doživimo tudi prave preobrazbe vrednot (Počkar, Popit, Andolšek, Barle Lakota, 2009, str. 31).

MUSKOVA KLASIFIKACIJA VREDNOT

Slovenski psiholog dr. Janek Musek je ustvaril novo lestvico vrednot. Slednje je razdelil v dve kategoriji: apolonske (izpolnitvene in moralne) in dionizične (hedonske in potenčne) (Musek, J., Psihologija osebnosti).

V novejših psiholoških raziskavah je največkrat uporabljena lestvica vrednot, ki zajema 54 posameznih vrednot, včasih pa tudi njena skrajšana verzija z 31 vrednotami. Te vrednote se med seboj povezujejo v klastre in s tako klastersko analizo dobimo dve gruči ali »jati« vrednot (Musek, 1993, str. 15).

V prvi jati oz. gruči vrednot najdemo etične, moralne in družinske vrednote, vrednote osebne in socialne blaginje, vrednote kompetence in samooblikovanja ter spoznavne vrednote. Ta skupina obsega predvsem merila in ideale našega odnosa do sebe, drugih in do sveta: etične, moralne, socialne in osebne norme, torej vrednote, ki so pomembne predvsem z etičnega in kulturnega vidika in bi jih – sklicujoč se na Nietzscheja – označili kot apolonske vrednote (Musek, 1993, str. 15).

V drugi, še številčnejši gruči pa najdemo vrednote znanja, dela in ustvarjalnosti, kulturne, estetske in religiozne vrednote, vrednote hedonizma, reputacije in patriotizma. Ta skupina torej v večji meri zajema dosežke, užitke in dobrine: vrednote uspešnosti, doseganja, uživanja, zadovoljstva in predstavlja dionizične vrednote (prav tam, str. 16).

Hierarhija vrednot, ki jo je postavil Janek Musek:

APOLONSKE:

- izpolnitvene (samoaktualizacija - pomenijo duhovno rast),
- moralne (vežejo se na dolžnosti, odgovornosti).

DIONIZIČNE:

- potenčne (vežejo se na uspehe in dosežke),
- hedonske (vežejo se na užitke).

OPIS INSTRUMENTA

Za raziskovanje sva avtorja uporabila dva vprašalnika. Slednja sva pripravila sama.

VPRAŠALNIK ŠTEVILKA 1 (vprašalnik, namenjen trenutnim zapornikom): Sestavlja ga osem vprašanj zaprtega tipa z izbiro več možnih odgovorov.

VPRAŠALNIK ŠTEVILKA 2 (vprašalnik, namenjen rehabilitiranim zapornikom): Sestavlja ga enajst vprašanj zaprtega tipa z izbiro več možnih odgovorov in eno vprašanje odprtega tipa.

POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV

Podatke sva avtorja zbirala v mariborskem zaporu oddelek Rogoza in sicer od januarja 2017 naprej. Vprašalnike sva razdelila zapornikom, ki so jih reševali med vikendom, pod nadzorom vodje oddelka Darkom Črešnikom. Z omenjenim sva stopila v stik preko elektronske pošte, saj sva morala pridobiti dovoljenje za anketiranje zapornikov.

Zaporniki so bili jasno seznanjeni z namenom raziskovalne naloge, prav tako so dobili potrditev, da so njihovi podatki popolnoma anonimni, odgovorili so namreč le na splošno vprašanje o njihovi osebni identiteti (spol).

STATISTIČNA OBDELAVA

Podatke sva obdelala s programoma Microsoft Word in Microsoft Excel ter s pomočjo spletne strani Ika, ki nama je omogočila digitalizacijo vprašalnika.

Opis vzorca: Ločila sva ženske in moške respondente.

Pri vseh sva izračunala tudi standardni odklon in relativne frekvence (ker je bilo respondentov za vprašalnik številka 2 manj).

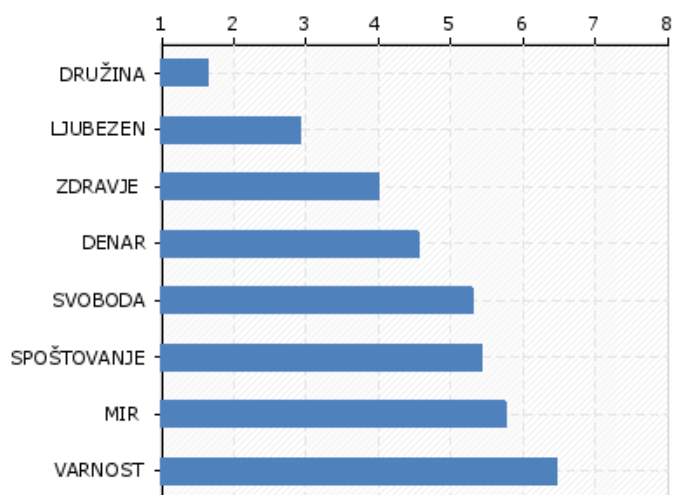
ANALIZA REZULTATOV

ANALIZA VPRAŠALNIKA 1 (vprašalnik, namenjen trenutnim zapornikom):

Sodelovalo je 26 respondentov, vsi so bili moškega spola. 2 anketi sva morala izključiti, saj nista bili pravilno oz. popolno rešeni. Tako sva v najino raziskavo vključila 24 anket.

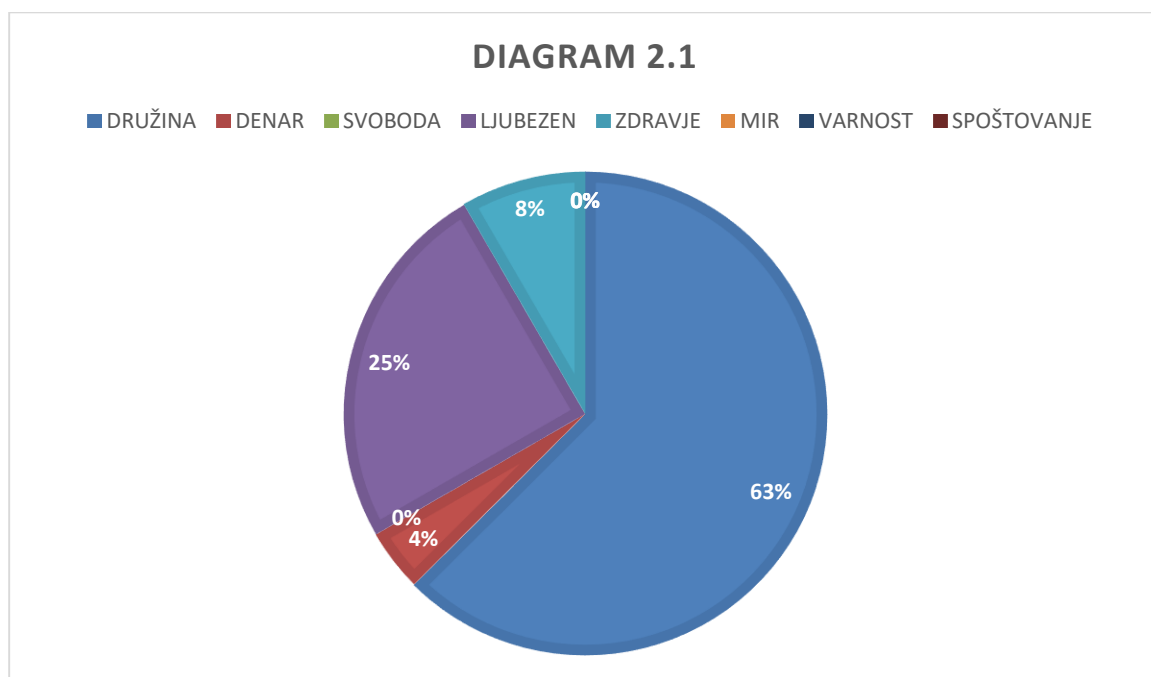
Vprašanje št. 4: Pomislite na čas pred zaporom. Kateri od naštetih pojmov Vam je veliko pomenil? Poskusite se spomniti, kakšne vrednote ste imeli, katere so Vam bile pomembne? Prosiva Vas, da jih razvrstite po pomembnosti. 1 pomeni, da vam je ta vrednota bila najbolj pomembna, 8 pa pomeni, da Vam je bila ta vrednota najmanj pomembna.

Diagram 2: Prikazuje vrednote po aritmetični sredini odgovorov (pred vstopom v zapor) (družina je bila večinoma označena z nizkimi številkami, zato se njena aritmetična sredina giblje med 1 in 2 – to pomeni, da je anketirancem izredno pomembna vrednota, saj pomembnost vrednote pada z večanjem števila, torej je vrednota, označena z 1, najpomembnejša).

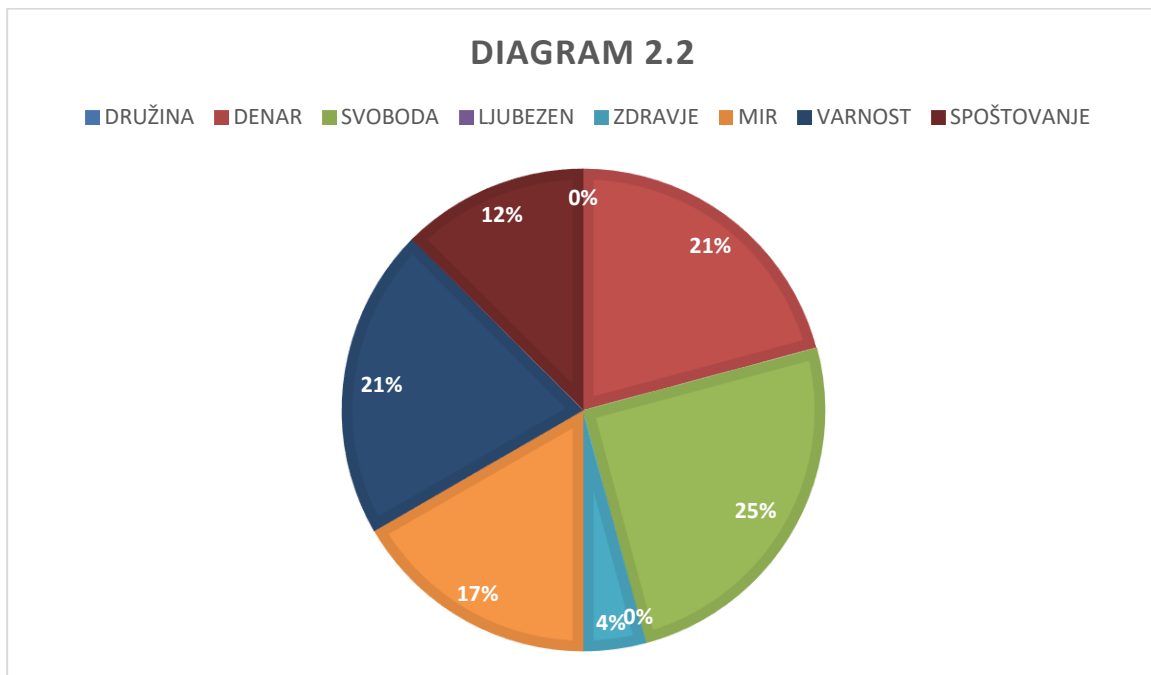
Iz diagrama je razvidno, da je zapornikom pred pričetkom prestajanja kazni največ pomenila družina, tej sledijo ljubezen, denar, svoboda, spoštovanje, mir in nazadnje varnost. Opazimo lahko, da so v ospredju (po Musku) moralne vrednote, na relativno visokem mestu pa je tudi potenčna vrednota - denar.

Diagram 2.1: Tortni prikaz vrednot, ki so bile za anketirance najpomembnejše (s številko 1) pred vstopom v zapor.

Iz diagrama 2.1 je razvidno, da je 63% anketirancev označilo družino kot najpomembnejšo vrednoto. Sledi ljubezen s 25% in zdravje z 8%. Denar je predstavljal najpomembnejšo vrednoto le 4% anketirancem. Ostale vrednote za respondente niso predstavljale najpomembnejše vloge.

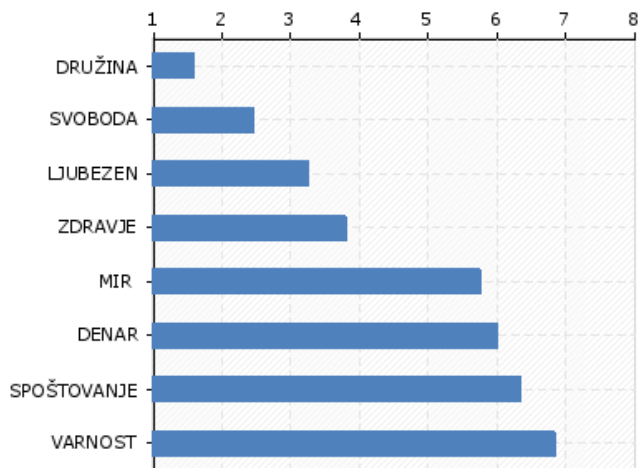
Diagram 2.2: Tortni prikaz vrednot, ki so bile za anketirane najmanj pomembne pred vstopom v zapor (označene s številko 8).

Iz diagrama 2.2 je razvidno, da je bila anketirancem najmanj pomembna vrednota (pred vstopom v zapor) svoboda (25%). Z 21% sledita vrednoti varnost in denar. Nato sledi z 17% mir. 12% anketirancev je spoštovanje označilo kot najmanj pomembno vrednoto. Sledi zdravje s 4%. Vrednoti družina in ljubezen nista bili označeni kot najmanj pomembni (0%).

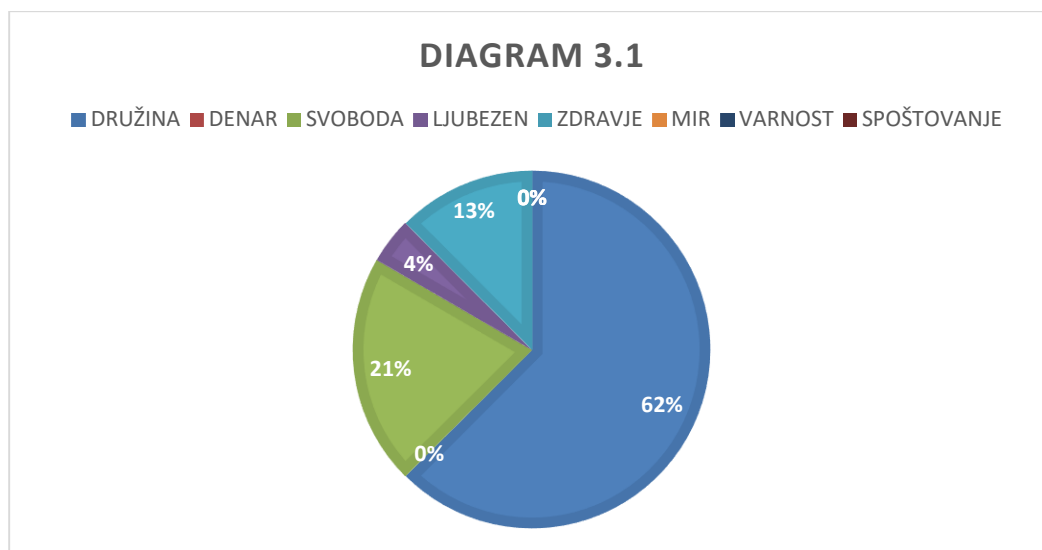
Vprašanje št. 5: **Ocenite, koliko Vam enaki pojmi oz. vrednote pomenijo ZDAJ, v tem trenutku. Ali bi lahko rekli, da se je vrstni red vrednot spremenil? Prosiva Vas, da jih ponovno razvrstite po vrstnem redu. 1 pomeni, da Vam vrednota pomeni največ, 8 pa, da vam pomeni najmanj.**

Diagram 3: Prikazuje vrednote po aritmetični sredini odgovorov (med prestajanjem zaporne kazni). (Vrednota družina je bila večinoma označena z nizkimi številkami, zato se njena aritmetična sredina giblje med 1 in 2 – to pomeni, da je bila anketirancem izredno pomembna, saj pomembnost vrednote pada z večanjem števila in narašča z manjšanjem števila, torej je vrednota, označena z 1, najpomembnejša).

Iz diagrama je razvidno, da so anketiranci med prestajanjem zaporne kazni (trenutni zaporniki) največkrat izbrali vrednoto družina, na drugo mesto so postavili svobodo, temu sledijo ljubezen, zdravje, mir, denar, spoštovanje in kot zadnje varnost.

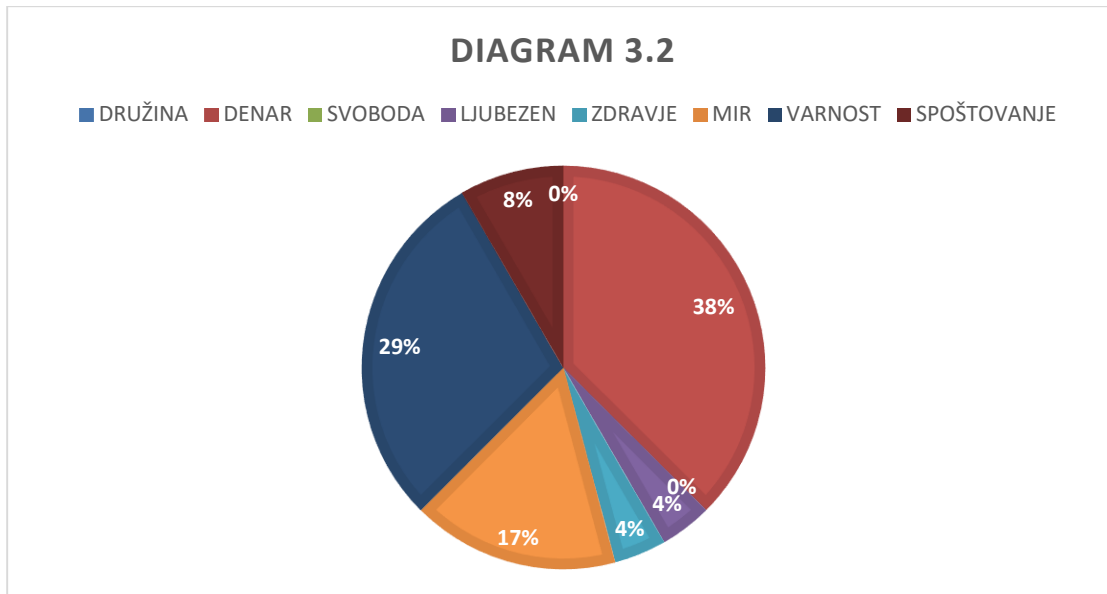
Diagram 3.1: Tortni prikaz vrednot, ki so za anketirance trenutno najpomembnejše (označene s številko 1).

Iz diagrama je razvidno, da je za anketirance najpomembnejša vrednota družina (62%).

Sledi ji svoboda z 21%, nato pa zdravje s 13%. 4% anketirancev je ljubezen označilo kot najpomembnejšo vrednoto. Denar, mir, spoštovanje in varnost ni označil kot najpomembnejšo vrednoto noben anketiranec.

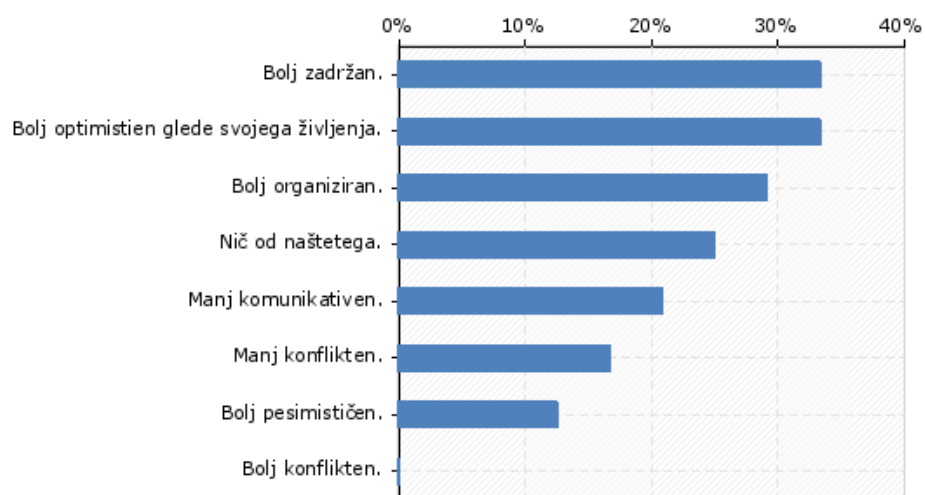
Diagram 3.2: Tortni prikaz vrednot, ki so za anketirance trenutno najmanj pomembne (označene s številko 8).

Iz diagrama je razvidno, da anketirancem denar predstavlja najmanj pomembno vrednoto (38%). 29% anketirancev je varnost označilo kot najmanj pomembno. Sledita ji vrednoti miru (17%) in vrednota spoštovanja (8%). Ljubezen in zdravje sta bili označeni kot najmanj pomembni vrednoti s strani 4% anketirancev. Družina in svoboda nista bili označeni kot najmanj pomembni.

Vprašanje št. 6: **V zaporu sem postal: (možnih je bilo več odgovorov).**

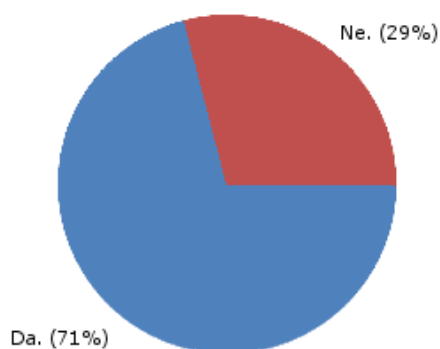
Diagram 4: Prikazan je diagram, ki kaže koliko odstotkov anketirancev se je odločilo za posamezen odgovor (lahko so izbrali tudi več različnih odgovorov). Možni odgovori so: Bolj organiziran; Bolj zadržan; Manj konflikten; Bolj konflikten; Manj komunikativen; Bolj optimističen glede svojega življenja; Bolj pesimističen; Nič od naštetega.

Iz diagrama je razvidno, da je največ anketiranih v zaporu postalo bolj zadržanih (33%) in bolj optimističnih glede svojega življenja (33%). 29% anketirancev je postalo bolj organiziranih, 25% pa ni opazilo nobene od naštetih sprememb. Manj komunikativnih je postalo 21%. Konfliktno vedenje pa se je zmanjšalo pri 17% respondentov. Bolj pesimističnih glede svojega življenja je postalo 13%, noben izmed anketirancev pa ni mnenja, da je postal v zaporu bolj konflikten.

Vprašanje št. 7: **Menim, da sem, odkar sem v zaporu, boljši človek.**

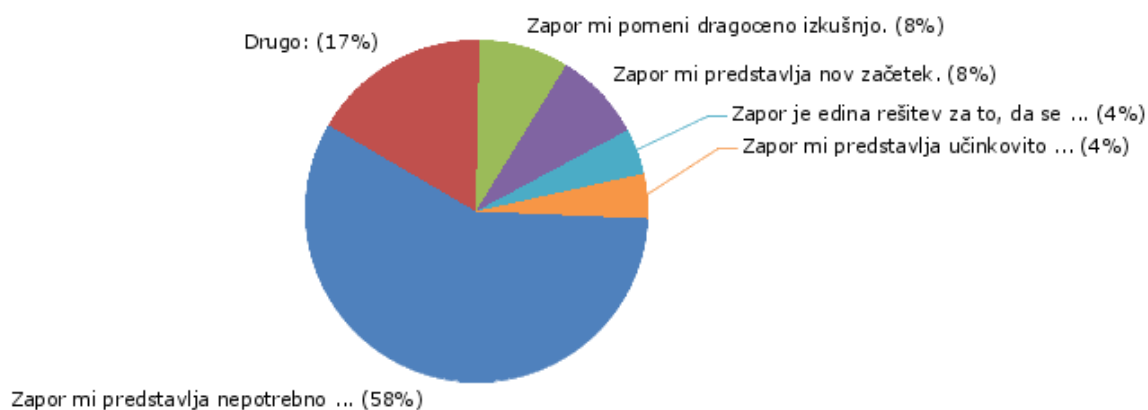
Diagram 5: Prikazuje pogostost odgovorov DRŽI in NE DRŽI.

Iz diagrama je razvidno, da je kar 71% odstotkov vprašanju odgovorilo pritrdilno, kar pomeni, da menijo, da so, odkar so v zaporu, boljši ljudje. Ostalih 29% anketiranih pa je tej trditvi nasprotovalo, kar pomeni, da menijo, da jim zapor ni pomagal na poti do boljšega človeka.

Vprašanje št. 8: **Pomislite, kaj Vam zapor pomeni. Ali vam pomaga? Škodi? Prosim, da izberete tisto trditev, ki Vaši situaciji najbolj ustreza.**

Diagram 6: Prikazuje deleže anketirancev, ki so se odločili za posamezen odgovor: Zapor mi pomeni dragoceno izkušnjo; Zapor je edina rešitev za to, da se postavim na noge; Zapor mi predstavlja učinkovito prevzgojo; Zapor mi predstavlja nov začetek; Zapor mi predstavlja nepotrebno izkušnjo in mi bolj škodi kot pomaga.

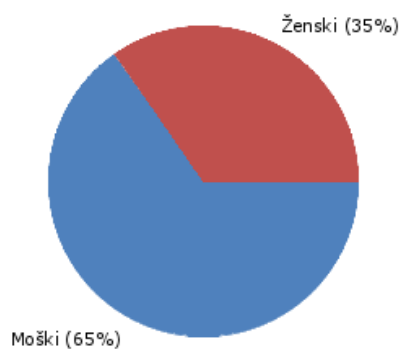
Iz diagrama je razvidno, da se je kar 58% anketiranih odločilo, da jim zapor predstavlja nepotrebno izkušnjo in jim bolj škodi kot pomaga. Temu odgovoru s 17% sledi odgovor drugo, pri čemer se anketiranci v odgovoru odprtega tipa niso opredeljevali. 8% anketiranih se je odločilo, da jim zapor predstavlja dragoceno izkušnjo, prav tako 8% pa za odgovor, da jim zapor predstavlja nov začetek. Najmanj odstotkov gre pripisati odgovoru, da zapornikom zapor predstavlja učinkovito prevzgojo in da je edina rešitev za to, da se postavijo na noge. Na oba odgovora posebej je pritrdilo 4% respondentov (skupno 8%).

ANALIZA VPRAŠALNIKA 2 (vprašalnik, namenjen rehabilitiranim zapornikom):

Sodelovalo je 23 respondentov. Anketiranci so anketo izpolnili preko spleta, nekaterim je bila posredovana s strani Društva za forenzično in vojaško psihologijo, do preostalih pa sva prišla preko poznanstev.

Vprašanje št. 1: **Spol**

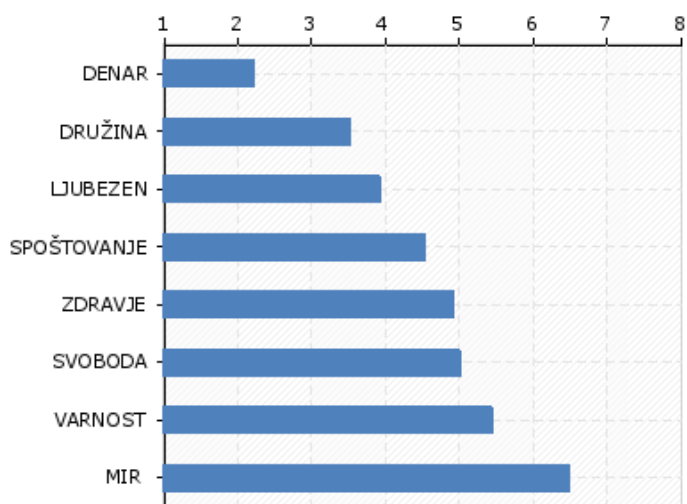
Diagram 1: V obliki tortnega diagrama sta prikazana deleža sodelujočih glede na spol.

Moški spol med anketiranci prevladuje, saj predstavlja 65%. Ženski spol je šibkeje zastopan, predstavlja 35% vseh anketirancev.

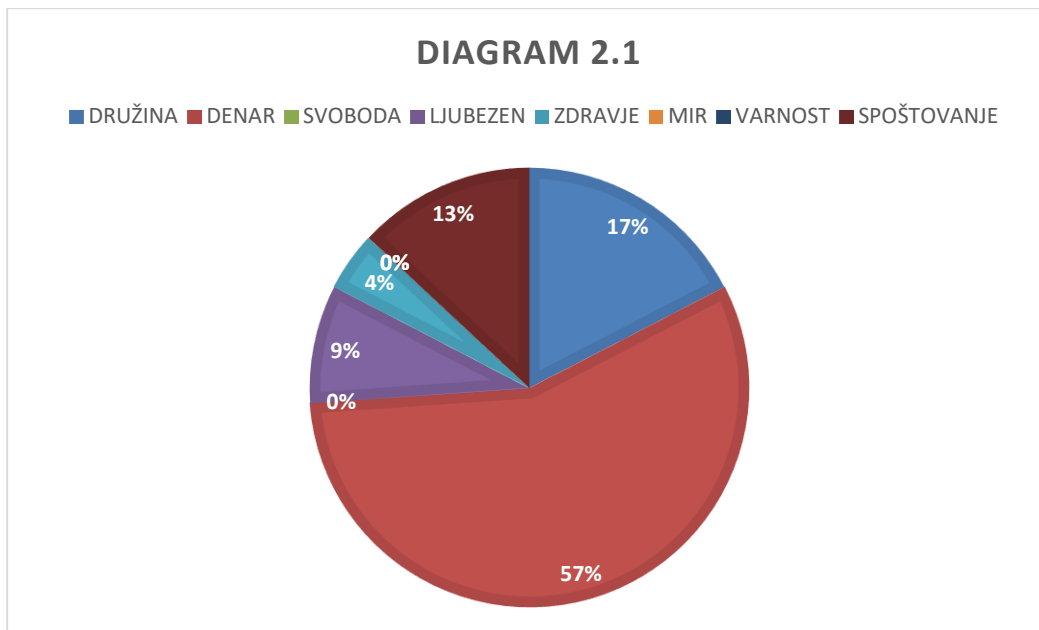
Vprašanje št. 4: **Pomislite na čas pred zaporom. Kateri od naštetih pojmov Vam je veliko pomenil? Poskusite se spomniti, kakšne vrednote ste imeli, katere so Vam bile pomembne? Prosiva Vas, da jih razvrstite po pomembnosti. 1 pomeni, da vam je ta vrednota bila najbolj pomembna, 8 pa pomeni, da Vam je bila ta vrednota najmanj pomembna.**

Diagram 2: Prikazuje vrednote po aritmetični sredini odgovorov (pred vstopom v zapor). (Vrednota denar je bila večinoma označena z nizkimi številkami, zato se njena aritmetična sredina giblje rahlo nad 2 – to pomeni, da je bila anketirancem izredno pomembna, saj pomembnost vrednote pada z večanjem števila, torej je vrednota, označena z 1 najpomembnejša).

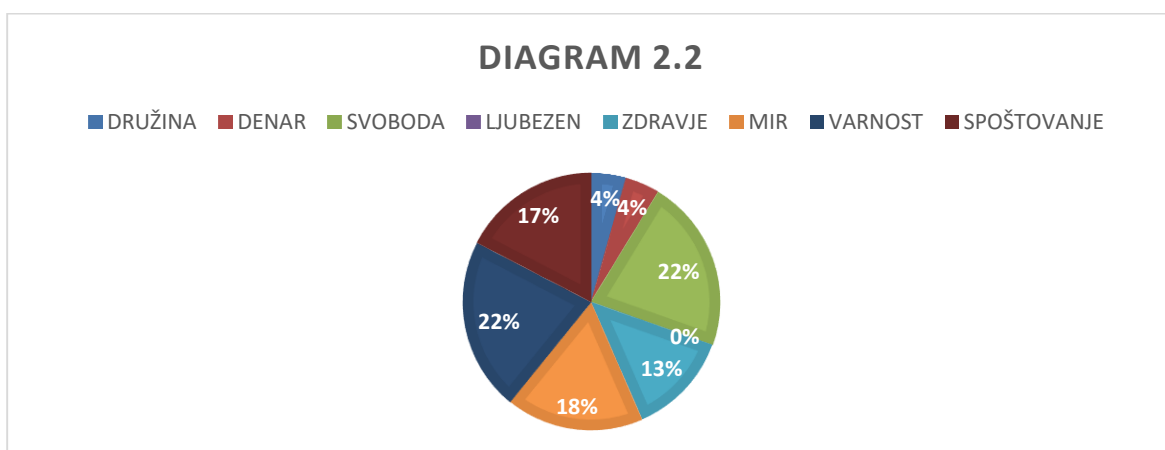
Iz diagrama 2 je razvidno, da so se anketiranci največkrat odločili, da jim je pred bivanjem v zaporu največ pomenil denar (ker je največkrat bil ocenjen z oceno 1, ki je pomenila največ), temu sledi družina, ljubezen, spoštovanje, zdravje, varnost. Za najmanj pomembno vrednoto so bivši obsojenci pred pričetkom prestajanja kazni izbrali mir.

Diagram 2.1: Tortni prikaz vrednot, ki so bile za anketirance najpomembnejše pred vstopom v zapor (označene s številko 1).

Iz diagrama je razvidno, da je bil anketirancem pred vstopom v zapor najpomembnejši denar (57%). S 17% sledi vrednota družine, nato pa spoštovanje (13%). 9% anketirancev je označilo ljubezen kot najpomembnejšo vrednoto. Zdravje predstavlja 4% najpomembnejšo vrednoto. Mir, varnost in svoboda niso bile označene kot najpomembnejše vrednote.

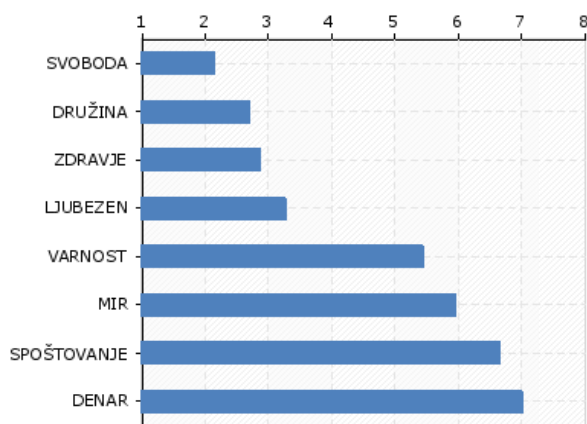
Diagram 2.2: Tortni prikaz vrednot, ki so bile za anketirance najmanj pomembne pred vstopom v zapor (označene s številko 8).

Iz diagrama je razvidno, da sta bili vrednoti varnost in svoboda anketirancem najmanj pomembni (22%). Z 18% sledi vrednota mir, za odstotek manj anketirancev pa je kot najmanj pomembno vrednoto označilo spoštovanje. 13% anketirancem je bilo zdravje najmanj pomembno. 4% anketirancem sta družina in denar pomenili najmanj pomembno vrednoto. Ljubezen ni noben opredelil kot najmanj pomembno.

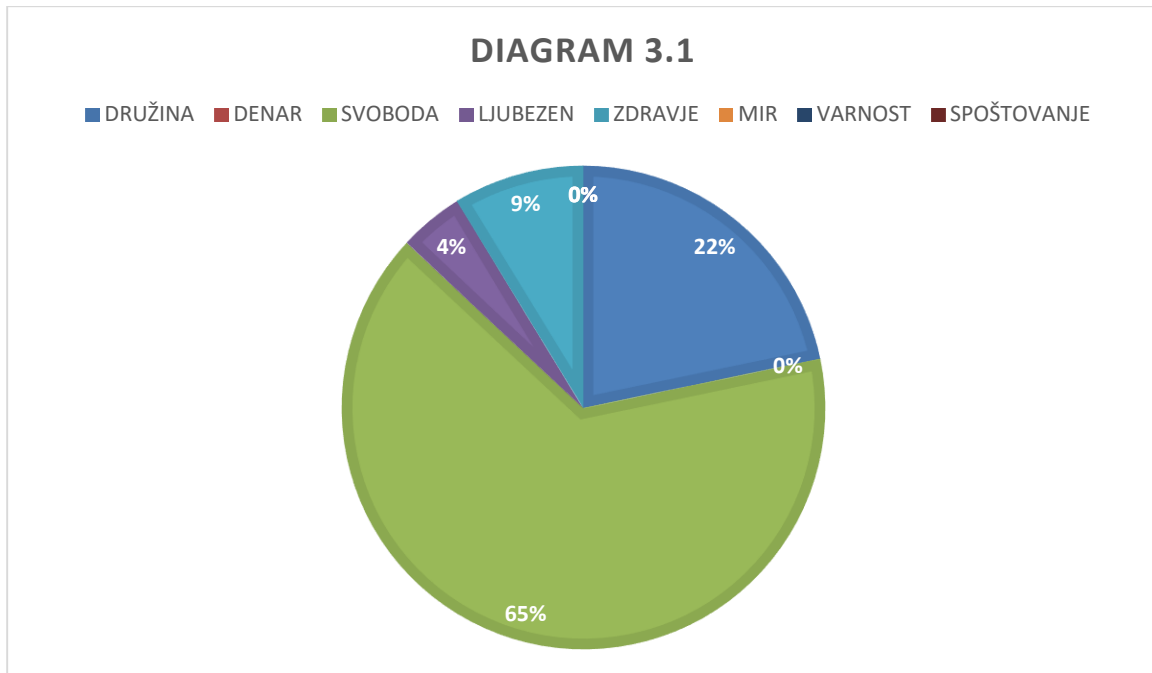
Vprašanje št. 5: Ocenite, koliko Vam enaki pojmi oz. vrednote pomenijo ZDAJ, ko ste na svobodi. Ali bi lahko rekli, da se je vrstni red vrednot spremenil? Razvrstite jih po vrstnem redu. 1 pomeni, da Vam vrednota pomeni največ, 8 pa da vam pomeni najmanj.

Diagram 3: Prikazuje vrednote po aritmetični sredini odgovorov (po prestani kazni). (Vrednota svoboda je bila večinoma označena z nizkimi številkami, zato se njena aritmetična sredina giblje rahlo nad 2 – to pomeni, da je bila anketirancem izredno pomembna, saj pomembnost vrednote pada z večanjem števila, torej je vrednota, označena z 1 najpomembnejša).

Iz diagrama 3 je razvidno, da so se anketiranci največkrat odločili, da jim je po odsluženi kazni največ pomenila svoboda (omenjena vrednota je bila največkrat ocenjena z 1, kar pomeni zelo pomembno), tej sledijo družina, zdravje, ljubezen, varnost, mir, spoštovanje, kot najmanj pomembno vrednoto so pa bivši obsojenci izbrali denar.

Diagram 3.1: Tortni prikaz vrednot, ki so za anketirance trenutno najpomembnejše (označene s številko 1).

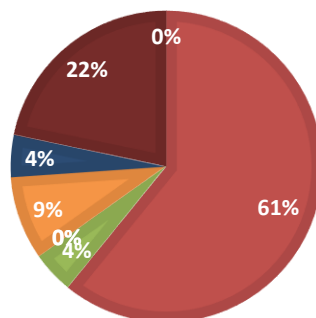

Iz diagrama je razvidno, da je anketirancem trenutno najpomembnejša vrednota svoboda (65%). 22% anketirancev je družino označilo kot najpomembnejšo (22%). Sledi zdravje z 9% in nato ljubezen, ki jo je najvišje uvrstilo 4% anketirancev. Denar, mir, varnost in spoštovanje ni nihče opredelil kot najpomembnejšo vrednoto.

Diagram 3.2: Tortni prikaz vrednot, ki so za anketirance trenutno najmanj pomembne (označene s številko 8).

DIAGRAM 3.2

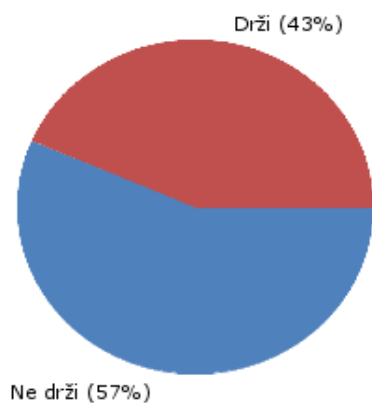
■ DRUŽINA ■ DENAR ■ SVOBODA ■ LJUBEZEN ■ ZDRAVJE ■ MIR ■ VARNOST ■ SPOŠTOVANJE

Iz diagrama je razvidno, da je anketirancem trenutno najmanj pomembna vrednota denar (61%). Sledi spoštovanje z 22%. 9% anketirancev je označilo mir kot najmanj pomembno vrednoto. Tako svoboda kot varnost predstavljata 4% anketirancem najmanj pomembno vrednoto. Ljubezni, zdravja in družine ni nihče opredelil kot najmanj pomembno vrednoto.

Vprašanje št. 6: **Po odsluženi kazni sem opazil, da me družina sprejema drugače (me celo zavrača).**

Diagram 4: Prikazuje pogostost odgovorov DRŽI oz. NE DRŽI.

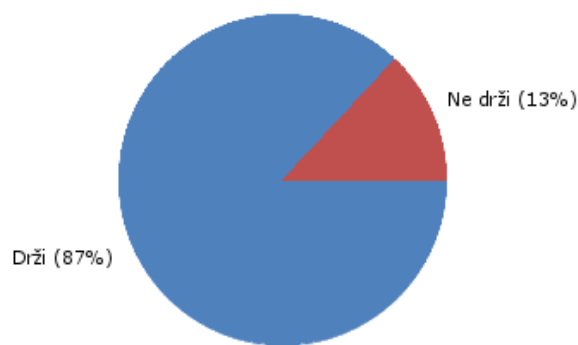

Iz diagrama 4 je razvidno, da so se anketiranci največkrat – v 57% - odločili, da jih družina

ne sprejema drugače, oziroma jih ne zavrača. Ostalih 43% anketirancev je temu vprašanju odgovorilo pritrdilno, kar pomeni, da so se ob povratku v domače okolje počutili zavrnjene oz. stigmatizirane.

Vprašanje št. 7: **Opazil sem, da delodajalci raje dodelijo službo nekemu drugemu kot pa meni.**

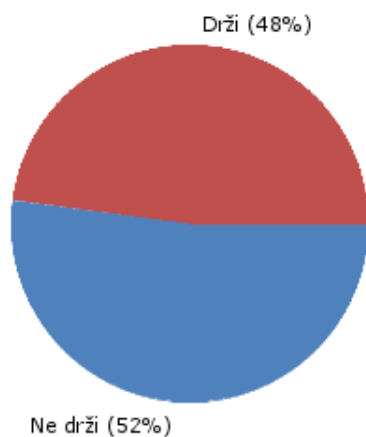
Diagram 5: Prikazuje pogostost odgovorov DRŽI oz. NE DRŽI.

Iz diagrama 5 je razvidno, da so anketiranci v 87% odgovorili pritrdilno, kar pomeni, da so opazili, da delodajalci službo raje dodelijo nekemu drugemu kot obsojenim. Ostalih 13% se s to trditvijo ni strinjalo.

Vprašanje št. 8: **Zaposleni v zaporu so me po prestani kazni še vedno spremljali in z mano ohranili stik.**

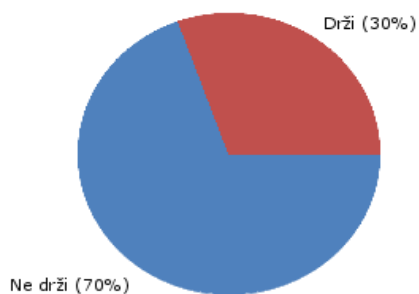
Diagram 6: Prikazuje pogostost odgovorov DRŽI oz. NE DRŽI.

Pri tem vprašanju sta odgovora DRŽI in NE DRŽI približno enako zastopana. 48% obsojencev so zaposleni spremljali tudi po prestani kazni, 52% pa jih ni bilo spremljanih s strani zaposlenih v zaporu.

Vprašanje št. 9: **Socialne ustanove (društva, organizacije za pomoč bivšim zapornikom) mi pomagajo pri ponovnem vključevanju v družbo.**

Diagram 7: Prikazuje pogostost odgovorov DRŽI oz. NE DRŽI.

30% respondentov dobiva pomoč od socialnih ustanov, centrov za socialno delo in društev za pomoč zapornikom.

Vprašanje št. 10: **Prosim, da napišete na kakšne načine so Vam bile socialne ustanove v pomoč. V kolikor Vam niso bile, odgovor ni potreben.**

Tabela 2: Prikazuje odgovore na vprašanje št. 10, ki je bilo odprtega tipa. Na to vprašanje je ustrezno odgovorilo 5 respondentov.

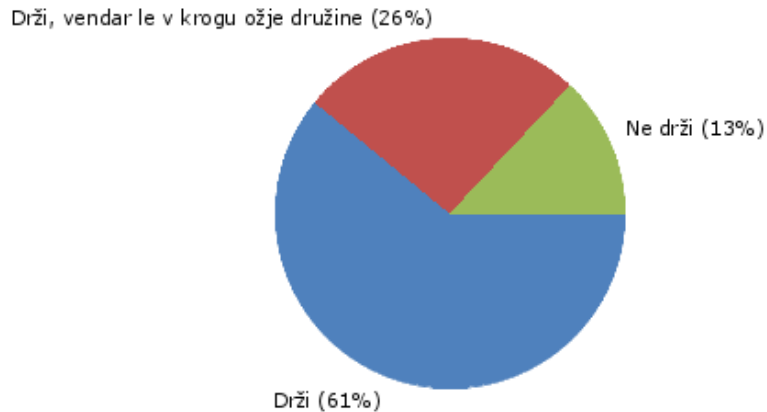
Prosim, da napišete na kakšne načine so Vam bile socialne ustanove v pomoč. V kolikor Vam niso bile, odgovor ni potreben.

pomoč pri odvajanju od heroina
iskanje službe
pomoč pri iskanju prenočišča
/
finančna pomoč
usmerjanje do zaposlitve

Na vprašanje odprtega tipa je ustrezno odgovorilo 5 anketirancev. Odgovorili so, da so jim socialne ustanove pomagale z naslednjimi oblikami pomoči: pomoč pri odvajanju od heroina, pomoč pri iskanje službe, pomoč pri iskanju prenočišča, finančna pomoč in pomoč pri usmerjanju do zaposlitve.

Vprašanje št. 11: **O svoji preteklosti danes nerad govorim.**

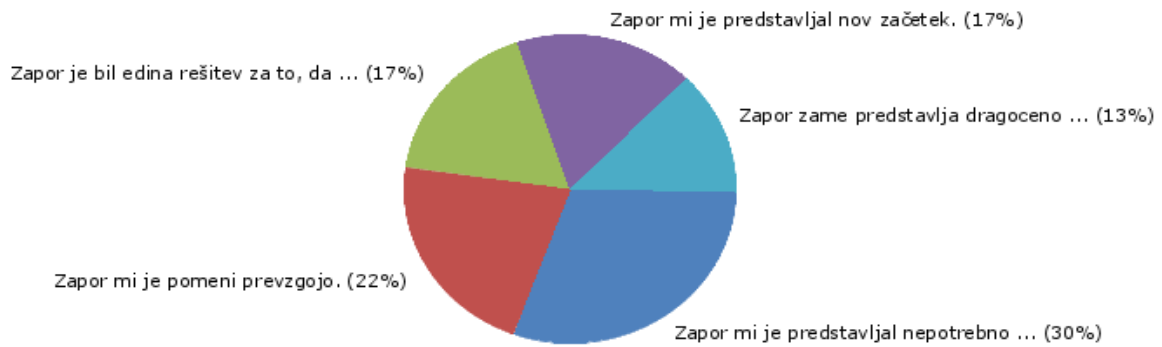
Diagram št. 9: Prikazuje pogostost odgovorov DRŽI in NE DRŽI, ter DRŽI, vendar le v krogu ožje družine.

Iz diagrama 9 je razvidno, da je 61% anketiranih odgovorilo pritrdilno, kar pomeni, da o svoji preteklosti neradi govorijo, 26% anketiranih o svoji preteklosti govori le v krogu najbližjih, 13% anketiranih pa s pripovedovanjem o svoji preteklosti nima težav oz. zadržkov.

Vprašanje št. 12: **Pomislite, kaj Vam je zapor pomenil. Vam je pomagal? Ali škodil? Prosim, da izberete tisto trditev, ki za Vašo situacijo najbolj drži.**

Diagram št. 10: Prikazuje različno dojetanje zapora. Možni odgovori so bili: Zapor mi je predstavljal nov začetek; Zapor zame predstavlja dragoceno izkušnjo; Zapor je bil edina rešitev za to, da se postavim na noge; Zapor mi je pomenil prevzgojo; Zapor mi je predstavljal nepotrebno izkušnjo in mi bolj škodil kot pomagal.

Iz diagrama sklepamo, da je največjemu odstotku anketirancev (30%) zapor predstavljala nepotrebno izkušnjo, ki jim je bolj škodila kot pomagala, 22% anketirancem je zapor pomenil prevzgojo in 17% anketirancem nov začetek ali možnost, da se ponovno postavijo na noge. Najmanj odstotkov (13%) pa pripada trditvi, da je anketiranim zapor predstavljala dragoceno izkušnjo.

INTERPRETACIJA HIPOTEZ

H1: Zapornikove vrednote se razlikujejo pred prestajanjem kazni, med prestajanjem kazni in po prestani kazni.

Za preverjanje navedene hipoteze sva primerjala vprašanja 4 in 5 iz obeh vprašalnikov.

Na podlagi vprašalnika 1 sva ugotovila, da je zapornikom pred prestajanjem kazni največ pomenila družina, temu sledita ljubezen in zdravje, nato še denar, svoboda, spoštovanje in kot zadnji dve vrednoti mir in varnost. Istim respondentom med trenutnim prestajanjem kazni največ pomenijo družina, svoboda in ljubezen, temu sledijo zdravje, mir, denar, spoštovanje in kot zadnje varnost.

Na podlagi vprašalnika 2 sva ugotovila, da je bil za bivše zapornike pred prestajanjem kazni najpomembnejši denar, nato družina, ljubezen, spoštovanje in nato še zdravje, svoboda, varnost in kot zadnje mir. Istim respondentom po prestani kazni največ pomeni svoboda, tej sledi družina, zdravje, ljubezen, varnost, mir in kot zadnji dve vrednoti spoštovanje in denar.

V obeh primerih je očitno, da zapornik svoje vrednote spremeni oz. doživi vsaj blažji vrednotni šok. Vrednote se v življenju posameznega človeka, tj. na individualni ravni, spreminjajo z dozorevanjem in novimi življenjskimi izkušnjami. Ob hudih življenjskih izkušnjah lahko doživimo tudi prave preobrazbe vrednot (Počkar, Popit, Andolšek, Barle Lakota, 2009, str. 31).

Hipotezo 1 sva potrdila, ker je sprememba vrednot očitna. Pred izkušnjo z zaporom subjekti niso postavili svobode kot prioritete. To je namreč zamenjal npr. denar. Po izkušnji z zaporom pa je očitno, da je vrstni red vrednot drugačen.

H2: Formalni nadzor nad zaporniki v postpenalni obravnavi je slab oz. ga sploh ni.

Za preverjanje navedene hipoteze sva analizirala rezultate vprašalnika 2 (za rehabilitirane zapornike), in sicer vprašanja št. 9, 10 in 11.

52% anketiranih je odgovorilo, da po prestani kazni z zaposlenimi v zaporu (psihiater, psiholog, ...) niso v stiku. To pomeni, da ne prejema pomoči istega psihiatra, kar lahko vodi v neuspešnost resocializacije. Kot sva zapisala v teoriji sta za zapornike (in tudi za njihove najbližje) poleg življenja v zaporu kritični predvsem dve točki: prehod s prostosti v zapor in vrnitev na prostost. Tukaj bi morale ukrepati posebne službe, ki bi jim nudile pomoč pri vzpostavljanju novega/drugačnega/ponovnega načina življenja, saj naj bi bil namen poboljševalnih sistemov poboljšanje zapornika, njegova readaptacija in resocializacija (Brinc, 1976, str. 91).

70% respondentov je odgovorilo, da jim socialne ustanove in strokovnjaki (mednje prištevava tudi psihologe, zaposlene v zaporu, ki z zapornikom prvi stopijo v proces spreminjanja vrednot) niso pomagale pri resocializaciji, tistim, ki pa so, pa največkrat v obliki finančne pomoči. To potrjuje dejstvo, da je v Sloveniji postpenalna obravnava slabše razvita in da ni vzpostavljene enotne probacijske službe, ki bi poskrbela za uvajanje zapornikov v družbo (Model postpenalne obravnave, str. 5,6).

Hipotezo 2 delno potrjujeva, saj je iz odgovorov razvidno, da vsi zaporniki po prestani kazni niso deležni pomoči posebnih služb, ki so za to pristojne. Hipotezo delno potrjujeva, ker se deleži med nasprotujočimi odgovori ne spremenijo veliko.

H3: Bivši oz. rehabilitirani zaporniki so socialno nesprejeti in stigmatizirani.

Izraz stigma izvira iz grščine in pomeni zaznamovanje, označenost, oznako. V antični Grčiji so ga uporabljali za osebe, ki jih je okolica imela za drugačne, npr. kriminalce (Goffman, 1963, str. 12).

Za preverjanje navedene hipoteze sva analizirala rezultate vprašalnika 2 (za rehabilitirane zapornike) in sicer vprašanja 7 in 8.

Iz odgovorov na vprašanja 7 in 8 v vprašalniku 2 je razvidno, da je večina odgovorila, da jih družina ob prihodu iz zapora ne zavrača, velik del pa jih opazi, da delodajalec službo raje dodeli komu drugemu kot njim.

Hipotezo 3 prav tako delno potrjujeva, saj trditev, da jih socialni svet, pri katerem sva se avtorja omejila na družino, ne zavrača, hipotezo o težji zaposlitvi zapornikov kot ostalih pa sva potrdila.

H4: Življenje v zaporu prestopnikom v veliki večini pomeni pozitivno izkušnjo.

V času odvzema svobode je obsojencem namen nuditi vzpostavitev, krepitev in/ali vzdrževanje socialnih mrež, ki mu bodo po prestani kazni nudile »mehkejšo« in boljše vključitev v družbo (Stegu, 2006, str. 11).

Za preverjanje navedene hipoteze sva analizirala rezultate obeh vprašalnikov. Iz vprašalnika št. 1 sva za analizo uporabila vprašanja št. 6, 7 in 8, iz vprašalnika št. 2 pa vprašanja št. 12 in 13.

Iz vprašalnika št. 1 je razvidno, da je največji delež anketiranih v zaporu postalo bolj zadržanih in bolj optimističnih glede svojega življenja. Večina (61%) o tem nerada govori, zapor pa je večini pomenil nepotrebno izkušnjo, ki je respondentom bolj škodila kot koristila. Zanimivo je, da so se anketiranci vseeno odločili, da so v zaporu postali boljši ljudje, kar sproži polemike glede verodostojnosti rezultatov.

Iz vprašalnika 2 je razvidno, da o svoji preteklosti subjekti neradi govorijo, prav tako pa se jim je zapor zdela nepotrebna izkušnja, ki jim je bolj škodila kot pomagala.

Hipotezo 4 sva zavrgla, saj je večina izbrala odgovor, da se jim je zapor zdel nepotrebna izkušnja, ki jim je bolj škodila kot pomagala.

KRITIKA NALOGE

Respondentov nisva razvrstila po starostni skupini, ker bi to bilo nesmiselno zaradi premajhnega vzorca. Prav tako sva izločila vprašanje o spolu anketirancev in o dolžini zaporne kazni. Avtorja sva imela težko nalogo pri zbiranju podatkov, saj je dostopanje do takšnih podatkov etično sporno, poleg tega pa je zapornike težko anketirati zaradi kadrovske težave v zaporu. Težava je bila tudi v tem, da se iz zaporov niso odzvali na najine prošnje po anketiranju zapornikov. Odgovorili so nama iz zapora na Dobu, kjer so anketiranje zavrnilo zaradi kadrovske težave, iz zapora v Ljubljani, kjer so anketiranje sprejeli, prav tako pa so anketiranje sprejeli tudi v mariborskem zaporu in odprtem oddelku v Rogozi.

Na težavnost dostopanja do bivših zapornikov oz. predvsem na njihovo izogibanje anketiranju glede zaporne kazni, naju je opozoril forenzični psihiater dr. Miran Pustoslemšek, ki sva ga prosila za pomoč pri pridobivanju podatkov. Podobno so nama sporočili tudi iz Društva za forenzično in vojaško psihologijo.

Meniva, da najina prisotnost pri reševanju ankete ni bila ključna, saj so bila vprašanja zastavljena dovolj jasno, da dodatna razlaga ni bila potrebna.

Med sestavljanjem ankete sva bila pozorna, da anketirancem ne ponudiva priložnosti, da se v določeni stvari prepoznajo, zato nisva vključila razlogov za prestajanje zaporne kazni. Prav tako sva pazila na izbiro besed, da ne bi povečala njihove stiske in stigmatiziranosti.

Posamezne skupine izbranega vzorca bi prav tako lahko bile večje, kar bi zagotovilo verodostojnejše rezultate. Na tem mestu je potrebno poudariti, da podani sklepi veljajo izključno za najin vzorec in jih zaradi njegove nereprezentativnosti ni mogoče splošiti na vse zapornike. Prav tako je pri analizi rezultatov šlo za računanje in primerjanje aritmetičnih sredin, kjer je potrebno opozoriti na nepreverjenost statističnih razlik med njimi.

UPORABNA VREDNOST IN DRUŽBENA ODGOVORNOST

Naloga je bila zasnovana z namenom, da preveriva zanimive hipoteze, hkrati pa tudi opozoriva na slabo postpenalno obravnavo zapornikov. Slednji imajo pri resocializaciji še vedno premalo nadzora in pomoči. Prav tako sva želela dokazati, da je zapor v največ primerih dragocena izkušnja in možnost za blagodejno prevzgojo.

NOVA VPRAŠANJA

Področje zapora je sicer že precej raziskano, vseeno pa se zdi, da zapornike večkrat obravnamo kot obsojence in ne kot osebe, ki čutijo in zaznavajo tako kot drugi ljudje. Premalo raziskav se je osredotočilo na psihološko stanje omenjenih, kar večini raziskavam zmanjšuje vrednost. Za boljše razumevanje zapornikov je nujno razumevanje njihove mentalne diferenciacije, saj je to ključ do uspešne resocializacije.

Ob ustvarjanju naloge so se pojavila še nova vprašanja in ideje. Zanimajo naju na primer luknje v Kazenskem zakoniku, v katerem npr. pobeg iz zapora ni smatran kot kaznivo dejanje. Prav tako bi avtorja želela še podrobneje raziskati postpenalno obravnavo in se obrniti tudi na socialne institucije z vprašanji o spremljanju rehabilitiranih zapornikov. Morda bi v raziskavo vključila še delodajalce in potrdila oz. zavrgla hipotezo, da imajo omenjeni psihološko oviro (predsodke) pri zaposlovanju rehabilitiranih zapornikov. Prav tako naju zanima, kakšna je povezava med zaposlovanjem bivših zapornikov in zločinom, zaradi katerega so bili obsojeni ter dolžino zaporne kazni, na katero so bili obsojeni.

Za verodostojnejše rezultate bi bilo smotno anketirati zapornike na Dobu (največji slovenskih zapor) in rezultate primerjati z drugimi zapori po Sloveniji.

PRILOGA 1 – vprašalnik za trenutne zapornike

Spoštovani,

V sklopu projekta "Mladi za napredek Maribora" raziskujemo kako zapor vpliva na človeka in njegove vrednote, kako/če se spremeni njegovo mišljenje, pogled na svet in zadnje, kako se zapornik po odsluženi kazni ponovno vključi v domače, svobodno okolje. Zelo bi Vam bila hvaležna, če bi si vzeli delček vašega časa in odgovorili na spodnja vprašanja. Anketa Vam ne bo vzela več kot nekaj minut. Anketa je anonimna, torej za reševanje ne potrebujemo Vaših osebnih podatkov, prav tako bodo Vaši odgovori služili izključno najini raziskavi.

Prosiva, da na vprašanja odgovorite tako, da pobarvate krogec pred ustreznim odgovorom.

1. Spol:

- Ženski
- Moški

2. V katero starostno skupino spadate?

- 18 - 25 let
- 26 - 35 let
- 36 - 50 let
- 51 - 65 let
- 66 let ali več

3. Kako dolgo ste že v zaporu?

- Do pol leta
- Od pol leta do dveh let
- 2 - 5 let
- 5 - 8 let
- 8 let ali več

4. Pomislite na čas PRED zaporom. Kateri od naštetih pojmov Vam je veliko pomenil? Poskusite se spomniti, kakšne vrednote ste imeli, katere so Vam bile pomembne?

Prosiva Vas, da jih razvrstite po pomembnosti: v kvadrateg ob posamezni besedi vpišite številko: 1 pomeni, da Vam je ta vrednota bila najbolj pomembna, 8 pa pomeni, da Vam je bila ta vrednota najmanj pomembna.

DRUŽINA	<input type="text"/>
DENAR	<input type="text"/>
SVOBODA	<input type="text"/>
LJUBEZEN	<input type="text"/>
ZDRAVJE	<input type="text"/>
MIR	<input type="text"/>
VARNOST	<input type="text"/>
SPOŠTOVANJE	<input type="text"/>

5. Ocenite koliko Vam enaki pojmi oz. vrednote pomenijo ZDAJ, v tem trenutku. Ali bi lahko rekli, da se je vrstni red vrednot spremenil?

Prosiva Vas, da jih ponovno razvrstite po vrstnem redu: v kvadrateg ob posamezni besedi vpišite številko. 1 pomeni, da Vam vrednota pomeni največ, 8 pa da vam pomeni najmanj.

DRUŽINA	
DENAR	
SVOBODA	
LJUBEZEN	
ZDRAVJE	
MIR	
VARNOST	
SPOŠTOVANJE	

Naslednji sklop vprašanj se nanaša na Vaše dožemanje zapora in spremembe, ki / če ste jih opazili na sebi. Prosiva Vas, da razmislite in se odločite katere trditve najbolj ustrezajo vaši situaciji: s križci označite ustrezni odgovor.

6. V zaporu sem postal:

Možnih je več odgovorov

☐ Bolj organiziran.	☐ Bolj optimističen glede svojega življenja.
☐ Manj komunikativen.	☐ Bolj pesimističen.
☐ Bolj konflikten.	☐ Nič od naštetega.
☐ Bolj zadržan.	☐ Manj konflikten

7. Menim, da sem odkar sem v zaporu, boljši človek.

- Da.
 Ne.

8. Pomislite, kaj Vam zapor pomeni. Ali vam pomaga? Škodi? Prosim, da izberete tisto trditev, ki Vaši situaciji najbolj ustreza.

- Zapor mi pomeni dragoceno izkušnjo.
- Zapor je edina rešitev za to, da se postavim na noge.
- Zapor mi predstavlja učinkovito prevzgojo.
- Zapor mi predstavlja nov začetek.
- Zapor mi predstavlja nepotrebno izkušnjo in mi bolj škodi kot pomaga.
- Drugo: _____.

Za odgovore se avtorja iskreno zahvaljujeva. Želiva Vam **vse dobro**.

PRILOGA 2 – vprašalnik za rehabilitirane zapornike

Spoštovani,

V sklopu projekta "Mladi za napredek Maribora" raziskujemo kako zapor vpliva na človeka in njegove vrednote, kako/če se spremeni njegovo mišljenje, pogled na svet in zadnje, kako se zapornik po odsluženi kazni ponovno vključi v domače okolje. Zelo bi Vam bila hvaležna, če bi si vzeli delček vašega časa in odgovorili na spodnja vprašanja. Anketa Vam ne bo vzela več kot nekaj minut. Anketa je anonimna, torej za reševanje ne potrebujeva Vaših osebnih podatkov, prav tako bodo Vaši odgovori služili izključno najini raziskavi.

Prosimo, da na vprašanja odgovorite tako, da pobarvate krogec pred ustreznim odgovorom.

1. Spol:

- Moški
- Ženski

2. V katero starostno skupino spadate?

- 18 -25 let
- 26 - 35 let
- 36 - 50 let
- 51 - 65 let
- 66 let ali več

3. Kako dolgo ste bili v zaporu?

- Do pol leta
- Od pol leta do dveh let
- 2 - 5 let
- 5 - 8 let
- 8 let ali več

4. Pomislite na čas PRED zaporom. Kateri od naštetih pojmov Vam je veliko pomenil? Poskusite se spomniti, kakšne vrednote ste imeli, katere so Vam bile pomembne?

Prosiva Vas, da jih razvrstite po pomembnosti: v kvadrateg ob posamezni besedi vpišite številko. 1 pomeni, da vam je ta vrednota bila najbolj pomembna, 8 pa pomeni, da Vam je bila ta vrednota najmanj pomembna.

DRUŽINA	
DENAR	
SVOBODA	
LJUBEZEN	
ZDRAVJE	
MIR	
VARNOST	
SPOŠTOVANJE	

5. Ocenite koliko Vam enaki pojmi oz. vrednote pomenijo ZDAJ, ko ste na svobodi. Ali bi lahko rekli, da se je vrstni red vrednot spremenil?

Prosiva Vas, da jih razvrstite po pomembnosti: v kvadrateg ob posamezni besedi vpišite številko. 1 pomeni, da Vam vrednota pomeni največ, 8 pa da vam pomeni najmanj.

DRUŽINA	
DENAR	
SVOBODA	
LJUBEZEN	
ZDRAVJE	
MIR	
VARNOST	
SPOŠTOVANJE	

Naslednji sklop vprašanj se nanaša na trditve, ki povezujejo življenje v zaporu in življenje po prestani kazni. Prosiva Vas, da se odločite, če trditve za Vas veljajo oz. ne veljajo.

6. Po odsluženi kazni sem opazil, da me družina sprejema drugače (me celo zavrača).

- Drži
- Ne drži

7. Opazil sem, da delodajalci raje dodelijo službo nekemu drugemu kot pa meni.

- Drži
- Ne drži

8. Zaposleni v zaporu so me po prestani kazni še vedno spremljali in z mano ohranili stik.

- Drži
- Ne drži

9. Socialne ustanove (društva, organizacije za pomoč bivšim zapornikom) mi pomagajo pri ponovnem vključevanju v družbo.

- Drži
- Ne drži

10. Prosim, da napišete na kakšne načine so Vam bile socialne ustanove v pomoč. V kolikor Vam niso bile, odgovor ni potreben.

11. O svoji preteklosti danes nerad govorim

- Drži
- Ne drži
- Drži, vendar le v krogu ožje družine

12. Pomislite, kaj Vam je zapor pomenil. Vam je pomagal? Ali škodil? Prosim, da izberete tisto trditev, ki za Vašo situacijo najbolj drži.

- Zapor zame predstavlja dragoceno izkušnjo.
- Zapor je bil edina rešitev za to, da se postavim na noge.
- Zapor mi je pomeni prevzgojo.
- Zapor mi je predstavljal nov začetek.
- Zapor mi je predstavljal nepotrebno izkušnjo in mi bolj škodil kot pomagal.
- Drugo: _____.

Za odgovore se avtorja iskreno zahvaljujeva. Želiva Vam **vse dobro**.

VIRI

- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M. in Filipčič, K. (2009). Kazensko pravo. Splošni del. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Beccaria, C. (2002). O zločinih in kaznih. Dva govora o splošnih načelih kriminalnega prava in njegovi literarni zgodovini. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bednjički, S. (2012). Iz urejene nesvobode v neurejeno svobodo – postpenalna obravnava v Sloveniji. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Pedagoška fakulteta.
- Bon (2007). Destigmatizacija duševnih motenj (Cit. 1. 1. 2017.) Dostopno na spletnem naslovu:
http://www.nebojse.si/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=229&Itemid=55
- Brinc, F. (1976). Organizacija, delovne metode in uspešnost pomoči odpuščenim obsojenim osebam. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 27/2, 91–97.
- Brinc, F. (1984). Stališča oseb na prestajanju kazni zapora do različnih življenjskih težav po odpustu na prostost in njihova pričakovanja. Penološki bilten.
- Brinc, F. (1985). Razporejanje obsojencev na prestajanje kazni zapora. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 36(1).
- Brinc, F. (1985). Določitelji družbenega vzdušja v kazenskih zavodih v SR Sloveniji. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 36/4, 304–317.
- Brinc, F. (1990). Resocializacija obsojencev. Penološki bilten, Slovensko penološko društvo. Let. 8, št. 3.
- Brinc, F. (2007). Penologija. Izbrane penološke teme. Začasni učni pripomoček za študente v visokošolskem programu. . Ljubljana.
- Debeljak, B. (2005). Muzej organov za notranje zadeve. Ljubljana: Ministrstvo za notranje

zadeve.

Deželak, I., Deželak M. (2002). Vprašanje resocializacije zapornikov. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede.

EIC Univerzum Minerva Maribor (2012). Model postpenalne obravnave. (Cit.20.1.2017.) Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.mra.si/wp-content/uploads/2014/07/Model-postpenalne-obravnave-zapornikov.pdf>

Foucault, M. (1984). Nadzorovanje in kaznovanje. Ljubljana: Delavska enotnost.

Goffman, E. (1963). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. London: Penguin.

Goffman, E. (1957). Characteristics of Total Institutions. (Cit.28.1.2017.)

Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.markfoster.net/neurelitisim/totalinstitutions.pdf>

Goran Rovan (2015). Bo prevzgojni dom še naprej ostal v Radečah? (Cit.25.1.2017.)

Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.rtv slo.si/lokalne-novice/bo-prevzgojni-dom-se-naprej-ostal-v-radecah/362448>

Hribar, S. (1970). Vrednote mladih in resnica časa. Ljubljana: Cankarjeva založba

Južnič, S. (1989). Politična kultura. Maribor: Obzorja.

Klančar, T. (1993). Pomoč odpuščenim obsojencem pri vključevanju v družbo kot del individualnega prevzgojnega programa med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu na prostost. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Knežević, M. (1990). Resocializacija u zatvoru. Antropološki zvezki 1, Ljubljana: Sekcija za socialno antropologijo pri Slovenskem sociološkem društvu.

Lamovec, T. (1994) Psihodiagnostika osebnosti, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Link, Phelan (2001). Conceptualizing Stigma (Cit. 20. 1. 2017.) Dostopno na spletnem

naslovu: <http://annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.soc.27.1.363>

Meško, G. (2002). Osnove preprečevanja kriminalitete. Ljubljana: Visoka policijsko varnostna šola.

Ministrstvo za pravosodje in javno upravo (2012). Strategija Pravosodje 2020.

(Cit.20.1.2017.). Dostopno na spletnem naslovu:

http://www.mpju.gov.si/fileadmin/mpju.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/zakonodaja/120803_Strategija_Pravosodje_2020.pdf

Musek, J. (1993). Osebnost in vrednote. Ljubljana: Educy. Str. 16 – 17

Musek, J. (2010). Psihologija življenja. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

Musek, J. Psihologija osebnosti (Cit. 29. 1. 2017.) Dostopno na spletnem naslovu:

http://musek.si/Kurikuli/Psihologija_osebnosti/08b%20Vrednote.pdf

Petrovec, D. (1998). Kazen brez zločina: prispevek k ideologijam kaznovanja. Ljubljana: SH Zavod za založniško dejavnost. Str. 319.

Počkar, Popit, Andolšek, Barle Lakota (2009). Uvod v sociologijo. Ljubljana: DZS. Str. 31.

SSKJ (2000). Pojmovanje vrednot (Cit. 28. 1. 2017.) Dostopno na spletnem naslovu:

http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=vrednota&hs=1

SSKJ (2000). Zapor (Cit. 28. 1. 2017.) Dostopno na spletnem naslovu: [http://bos.zrc-](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=zapor&hs=1)

[sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=zapor&hs=1](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=zapor&hs=1)

Stegu (2006). Samoevalvacija programa svetovanje in pomoč med in po prestani kazni zapora. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga). Str. 11.

Sykes, G. M. (1958). Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison.

Princeton, New Jersey: Princeton University Press. Str. 20.

Šmid, M. (2013). Slovenski zapori – izziv izvrševanja kazenskih sankcij (Cit.26.1.2017.)

Dostopno na spletnem naslovu: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=60606>

Terbovšek, B. (2009). Socialna klima v zavodih za prestajanje kazni zapora. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Fakulteta za socialno delo.

UIKS (2013). Priročnik ob nastopu kazni zapora. (Cit.20.1.2017.) Dostopno na spletnem naslovu:

http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/UIKS/2013/PRIROCNIK_OB_NASTOPU_KAZNI_ZAPORA.pdf

UIKS (2015). Letno poročilo. (Cit.23.1.2017.) Dostopno na spletnem naslovu:

http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/UIKS/2015/160421_LP_URSIKS_2015.pdf

Uradni list Republike Slovenije (2016). Pravilnik o izvrševanju kazni zapora.

(Cit.23.1.2017.) Dostopno na spletnem naslovu:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV3642>

Vesna V. Godina, Ljubljana: Sekcija za socialno antropologijo pri slovenskem Sociološkem društvu.

Wormith, J.S., Althouse, R., Simpson, M., Reitzel, L. R., Fagan, T. J. in Morgan, R. D. (2007). The rehabilitation and Reintegration of Offenders: The Current Landscape and Some Future Directions for Correctional Psychology. Criminal Justice and Behavior.